

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Tereza Antlová

Trávení volného času žáků 1. stupně Základní školy Lutín

Olomouc 2022

vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen
uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne.....

Tereza Antlová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Pavle Vyhnákové, Ph.D., za odbornou pomoc, vstřícnost a trpělivost při zpracovávání mé bakalářské práce. Taky bych chtěla poděkovat rodině a okolí, kteří mi byli psychickou oporou.

Obsah

Úvod	6
1 Dítě mladšího školního věku	7
1.1 <i>Tělesný a motorický vývoj</i>	8
1.2 <i>Kognitivní vývoj</i>	8
1.3 <i>Emocionální a sociální vývoj</i>	10
2 Volný čas a výchova	12
2.1 <i>Funkce volného času</i>	12
2.2 <i>Vztah výchovy a volného času</i>	15
2.3 <i>Obsah volnočasových aktivit u dětí</i>	17
2.3.1 <i>Odpočinkové a rekreační činnosti</i>	17
2.3.2 <i>Zájmové činnosti</i>	18
2.3.3 <i>Hra</i>	19
3 Přirozená prostředí a volný čas dětí	21
3.1 <i>Rodina</i>	21
3.2 <i>Vrstevnická skupina</i>	21
3.3 <i>Lokální prostředí</i>	22
3.4 <i>Média a technologie</i>	23
4 Instituce pro trávení volného času	24
4.1 <i>Školy a školská zařízení pro zájmové vzdělávání</i>	24
4.2 <i>Nestátní neziskové organizace</i>	25
5 Možnosti trávení volného času v obci Lutín a okolí	27
6 Průzkumné šetření	29
6.1 <i>Zhodnocení stavu zkoumané problematiky</i>	29
6.2 <i>Stanovení průzkumných cílů</i>	30

6.3	<i>Představení průzkumného vzorku</i>	30
6.4	<i>Metoda a průběh průzkumu</i>	31
6.5	<i>Výsledky průzkumu</i>	31
6.6	<i>Shrnutí průzkumu a diskuze</i>	49
	Závěr	52
	Seznam použité literatury	53
	Seznam použitých internetových zdrojů	55
	Další zdroje	55
	Seznam grafů	56
	Seznam příloh	57

Úvod

Problematikou, kterou se tato bakalářská práce zabývá, je trávení volného času žáků 1. stupně na Základní škole Lutín. Vybrala jsem si toto téma, protože je mi blízké z několika důvodů. Obor, který studuji, se zabývá mimo jiné právě volnočasovými aktivitami a výchovou mimo vyučování. Základní školu v Lutíně jsem sama navštěvovala a také na ní chodí můj mladší bratr, který nyní prochází vývojovou fází mladšího školního věku.

Volný čas je velmi významnou částí dne, obzvláště u dětí v mladším školním věku. Z velké části ovlivňuje dítě a jeho rozvoj. Děti v mladším školním věku prochází mnoha vývojovými změnami, dochází k významnému formování osobnosti a správně osvojené návyky si s sebou ponесou do dalších etap svého života. Kvalitně tráveným volným časem tak můžeme předejít mnoha projevům rizikového chování.

Bakalářská práce se skládá celkem ze šesti kapitol, které jsem rozdělila na dvě části – teoretickou a praktickou, přičemž teoretické části se týká prvních pět kapitol a praktické části kapitola poslední. Protože jsem se zaměřovala na trávení volného času dětí mladšího školního věku, první kapitolu jsem věnovala specifickým vývojovým změnám v tomto období. Druhá kapitola se zabývala právě volným časem, jaké jsou jeho funkce, jaký má vztah k výchově a jaký je obsah volného času u dětí v mladším školním věku. V třetí kapitole rozebírám přirozená prostředí dětí, kterými je jejich volný čas a ony samy nejvíce ovlivňovány. Ve čtvrté kapitole jsem zmínila základní instituce, které nabízejí dětem možnost trávit volný čas efektivně a smysluplně. Pátá a poslední kapitola teoretické části popisuje, jaké možnosti nabízí Lutín a jeho okolí k trávení volného času. Poslední kapitolou je zmíněná praktická část, která obsahuje průzkumné šetření, které je zaměřeno na děti mladšího školního věku. Zjišťuji v něm, jak děti tráví svůj volný čas, jaké kroužky navštěvují, které činnosti upřednostňují, co dělají nejraději apod.

Hlavním cílem této bakalářské práce je zjistit, jak tráví žáci prvního stupně Základní školy Lutín svůj volný čas, jaké mají záliby, zda navštěvují zájmové kroužky a jakou roli v tom hrají jejich rodiče. Dílčím cílem bakalářské práce v teoretické rovině je vymezit pojmy s touto problematikou související, zejména volný čas, dítě mladšího školního věku a přirozená prostředí.

1 Dítě mladšího školního věku

Období mladšího školního věku nastává nástupem dítěte do školy, jehož časový úsek můžeme vymezit od 6-7 let do 11 let. V jeho průběhu se začínají objevovat první známky pohlavního dospívání i s psychickými projevy (prepubescence). Vzhledem k tomu, že si můžeme všimnout značných rozdílů mezi dětmi na začátku školní docházky a dětmi ve vyšších třídách 1. stupně ZŠ, někteří autoři rozdělují období mladšího školního věku na dvě etapy, a to mladší školní věk (6-8 let) a střední školní věk (9-12 let) (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

„Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Dítě v této souvislosti získává novou roli, stává se školákem“ (Vágnerová, 2012, s. 254). Doposud trávil svůj čas hrou a odpočinkem, soustředilo se více na vlastní přání a fantazii. To však ustupuje do pozadí a nástupem do školy mu začínají určité povinnosti, tou hlavní se stává učení. V jeho životě tak nastává velká životní změna, která může být zpočátku velmi náročná. Dítě se musí adaptovat na nové prostředí, navazuje nové sociální vztahy, mění se jeho postavení v rodině. Pro dítě tak nastane zvýšená fyzická i duševní zátěž, a je běžné, že může určitou dobu dítěti trvat, než si na nový způsob života zvykne a přizpůsobí se. Proto je třeba brát ohled na tyto faktory, respektovat odlišnosti ve školní zralosti dítěte a vybírat vhodné pedagogické postupy při práci. Většina dětí se na nástup do školy těší a přijímají roli žáka s radostným očekáváním. Může se však stát, že velmi rychle začnou pociťovat zklamání a nechuť ke školní práci. *„Může se to projevit tím, že si špatně zvykají na nový kolektiv, stále si s něčím hrají, jsou neklidné, otáčejí se, vykřikují apod. Často si mohou rodiče stěžovat na to, že dítě nechce psát úkoly, odmítá ráno vstávat, je unavené a podrážděné, bolí ho břicho a hlava, špatně spí, zapomíná“* (Plevová, 2006, s. 27). S více náročným přizpůsobením se dětí na nástup do školy se můžeme také setkat u jedinců, kteří nenavštěvovali mateřskou školu.

Jakmile se dítě adaptuje na školní prostředí, jeví se většinou jako harmonicky rozvinuté. Podle Eriksona můžeme tuto etapu nazvat jako období snaživosti a iniciativy, ve kterém je hlavní cíl uspět, prosadit svůj výkon. Dítě si dokazuje svoji hodnotu a má cit pro píli a pracovitost, výrazná je aktivita a snaživost ochotně spolupracovat. *„Obecně lze konstatovat, že jde patrně o nejstabilnější úsek v dětském vývoji, pokud dítě vyrůstá v přiměřených, zdravých podmínkách“* (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008, s. 93).

1.1 Tělesný a motorický vývoj

Tělesný vývoj u dětí mladšího školního věku je charakteristický výrazným růstem do výšky a to až 8 cm za rok. Dívky v tomto období bývají lehce napřed než chlapci, a tak se můžeme setkat s individuálními růstovými i hmotnostními rozdíly. Svalstvo, kostra a ostatní orgány sílí a stávají se výkonnějšími. Životní funkce dítěte jsou rychlejší než u dospělého jedince. Kvůli neustále probíhajícímu, tělesnému vývoji hrozí určitá rizika. Ta mohou při přetěžování vést např. k deformacím páteře různého druhu (skolióza, kyfóza). Proto je třeba dbát na správnou životosprávu, dostatek spánku a pohybu, aby byl správně ovlivňován tělesný i duševní stav dítěte. Pohybové aktivity by se v tomto okamžiku měly stát nedílnou součástí jejich každodenního života, jelikož jsou pro děti v tomto věku nezbytné. Slouží nejen ke správnému tělesnému vývoji a tím předcházení možných pohybových potíží v dospělosti, ale při psychické zátěži to může být vhodný prostředek k uvolnění napětí a návratu do duševní rovnováhy. Proto by se mělo dítěti dostat, pokud možno co nejvíce příležitostí, aby bylo těchto důležitých prvků dosaženo (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

V **motorickém vývoji** u dětí mladšího školního věku dochází ke zlepšování jemné a hrubé motoriky. Oproti předešlému vývojovému období se pohyby stávají přesnější, rychlejší a účelnější. Podmínkou je však správný vývoj a funkce nervové soustavy, dostatečný růst a osifikace kostí a výkonnost svalového aparátu (Trpišovská, 1998). Dítě si poměrně snadno osvojuje základy různých sportovních aktivit. Langmeier a Krejčířová (1998) uvádějí, že tělesná síla, obratnost a úspěšnost v pohybové aktivitě je pro děti důležitým hodnotícím kritériem, určuje postavení v kolektivu. Pokud je dítě nešikovné či neúspěšné, mohou se mu ostatní posmívat a vylučovat ho z kolektivu. Naopak pohybově nadaný žák často patří mezi oblíbené spolužáky a zaujímá důležitou roli v kolektivu. Jemnou motoriku a její vývoj můžeme sledovat především u písma, pracovních nebo výtvarných činností. Dítě se musí naučit správně koordinovat pohyby ruky a svaly prstů. U nácvičku písma může být začátek náročný a dítě u něj musí vynaložit značné úsilí. Pravidelností však dochází ke zdokonalování a kolem 12. roku dochází k automatizaci. (Trpišovská, 1998)

1.2 Kognitivní vývoj

Vývoj poznávacích procesů v mladším školním věku probíhá ve všech oblastech. Dítěti už nestačí pouze pasivní přijímání informací, ale má potřebu se v různých situacích aktivně

účastnit, pochopit souvislosti. V tomto směru je dítě velmi pozorné, vytrvalé a zvědavé (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

Vnímání je jeden z procesů, který se v životě žáka stává základem pro školní vyučování. Probíhá už jako cílevědomý akt, který školákovi rozšiřuje obzor v prostoru i čase, objevuje nové vztahy a souvislosti. Během této vývojové etapy postupně dochází k přeměně vnímání konkrétního na vnímání všeobecnější, kdy se kolem 10.-11. roku vnímání stává skoro stejně přesné jako u dospělého jedince (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

Pozornost je ze začátku krátkodobá a spontánní. Je to však rozhodující faktor, od kterého se odráží kvalita dalších poznávacích procesů, a tím také úspěšnost či neúspěšnost v oblasti učení. Jelikož stále převládá vzruch nad útlumem, dochází k častému přerušování pozornosti od učení na vedlejší předměty a okolní dění. Žáci se postupně snaží pozornost ovládat vůlí, což je pro ně zpočátku dosti náročné a může je to unavovat. Pozornost také ovlivňuje organizace vyučování ve škole. Do hodin by měly být zařazovány spíše krátké činnosti, které by se měly častěji střídat. Důležitá je také průběžná motivace dětí, zařazování oddechových chvil, cviků a používání alternativních vyučovacích metod (Trpišovská, 1998).

Vývoj **myšlení** je vázaný na realitu. Dítě už je schopné uvažovat o konkrétních věcech bez toho, aniž by musely být přítomny a muselo je vidět. Dopusud dominantní názorné neboli intuitivní myšlení přechází do stádia konkrétních operací. K rozvoji logického myšlení dochází především tím, že dítěti dáváme možnost samostatně manipulovat s předměty a poznávat, jak fungují. Myšlení mladšího školáka je také výrazně ovlivněno školním vyučováním a osobností pedagoga. V tomto období je důležitá vnější motivace k dobrému výkonu. Takovou motivací může být úsměv, pochvala či známka (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

V návaznosti s myšlením je u dítěte obohacována také **řeč**. Ta je předpokladem úspěchu ve škole. Pokud dítě není dostatečně zdatné, většinou se u zápisu rozhodne o odkladu a dítě má další rok na zdokonalení řeči, aby mohlo být přijato do povinné školní docházky. Dítě do ní vstupuje s praktickou znalostí, která v podstatné míře závisí na prostředí, ve kterém dítě žije a jaká je mu věnována v tomto ohledu péče. Na začátku jsou tak pozorovatelné výrazné rozdíly mezi jednotlivými žáky. Jde především o velikost slovní zásoby, skladbu řeči a výslovnost. Ve škole si děti osvojují psanou a čtenou formu řeči, což vyžaduje složitou souhru všech

smyslových funkcí. Především díky nové dovednosti čtení dochází k velkým pokrokům v rozvoji řeči. Dítě používá delší věty a souvětí, narůstá mu slovní zásoba, zlepšuje se v gramatice a artikulaci (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

Na začátku mladšího školního věku převažuje u dítěte mechanická, neúmyslná **paměť**. Dítě si samo nedokáže spojit nové informace s předchozími, anebo nemá dostatečnou slovní zásobu, aby učivo interpretovalo vlastními slovy. K tomuto propojení potřebuje dopomoc dospělého, nejčastěji učitele. Postupně dochází k zapamatování, které je záměrné. Dítě si také častěji poznatky dokáže samo logicky odvodit. Zda však hraje významnou roli pedagog a to, jakým způsobem vede hodinu či jak děti motivuje (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

Představivost v mladším školním věku dosahuje vrcholu a vyznačuje se konkrétností a živostí. Dítě již dokáže rozlišovat realitu od fantazie. Do světa představ se však stále vrací, především prostřednictvím četby a hry. Ve školním prostředí dochází k rozvoji záměrné představivosti, která má význam v nahrazování pojmů (Trpišovská, 1998).

1.3 Emocionální a sociální vývoj

V **citových** projevech postupně ustupuje impulzivita a labilita, a naopak narůstá schopnost seberegulace. Dítě již dokáže záměrně potlačit a přesně vyjádřit své pocity. Mezi dětmi existují velké rozdíly ve vnímání citů. Děti v tomto věku bývají optimistické a mají tendenci vše takto prezentovat. Velkou roli zde hraje citové uspokojení v raném věku. Výchovné postavení také ovlivňuje morální vývoj (Petrová in Šimíčková-Čížková, 2008).

Nástupem do školy dítě získává nové **sociální** role, které ovlivňují vztahy s rodiči i vrstevníky. Díky tomu si dítě více uvědomuje vlastní osobnost. Mladší školní věk je obdobím, kdy si dítě začíná utvářet vztah k sobě samému. Při tomto utváření velmi záleží na hodnocení dítěte rodinou, pedagogy i vrstevníky. Dítě se začíná odpoutávat od rodiny, dochází k častější interakci s vrstevníky a rodiče už nejsou jedinými vzory. Rodina je pro dítě i nadále nejdůležitější sociální skupinou, která mu poskytuje lásku, bezpečí a jistotu. Skupiny si mladší školáci vytvářejí především na základě aktuálních zájmů. Ve vrstevnických skupinách se dítě učí spolupracovat, pomáhat druhým či soupeřit o postavení ve skupině a pozornost (Vágnerová, 2012).

Mladší školní věk je období bouřlivé, plné mnoha změn, kterým děti musí čelit. Proto by jim škola a rodina, ve vzájemné spolupráci, měla toto období zpříjemnit a být vzorem.

2 Volný čas a výchova

Volný čas patří mezi nejzákladnější pojmy pedagogiky volného času. Stále nemá jednotnou definici, o kterou se však snaží různí autoři. Každý si jej ale vykládá po svém. Z toho důvodu se tak můžeme stále setkat vždy s jinou podobou. Všechny by ale měly obsahovat hlavní znaky a to:

- „je to doba svobodné volby činností (člověk dělá to, co chce, ne to, co musí),
- zvolené činnosti jsou pro člověka příjemné, přinášejí potěšení, radost,
- činnosti ve volném čase dávají příležitost k rekreaci, odpočinku, obnově sil i k osobnostnímu rozvoji“ (Pávková, 2014, s. 11).

I bez daných definic tomu můžeme rozumět tedy tak, že volný čas nám slouží k tomu, abychom ho využili k odpočinku, k činnostem, které nás naplňují a baví, zkrátka jako chvilkový únik od reality a povinností, ať už v dětském, nebo dospělém životě. Výraz volný čas v nás vyvolává příjemný pocit, protože nám dává prostor věnovat se činnostem, které nám přináší radost, uspokojení a uvolnění. Kromě vědomých aktivit, které jsou součástí našeho volného času, tak sem patří i tzv. ztrátové činnosti, jako např. cesta, kterou podstupujeme k následné realizaci činnosti, či obyčejné čekání ve frontě.

„Opakem volného času je doba, ve které člověk plní své povinnosti, tzv. sféra povinností“ (Pávková, 2014, s. 11). Patří do ní:

- činnosti, které člověk musí udělat bez ohledu na to, zda mu to je příjemné nebo ne,
- povinnosti v zaměstnání a další souvislosti s ním,
- u dětí je to vyučování a veškeré povinnosti, které se s tím pojí,
- je zde ale také péče o rodinu, o domácnost,
- zajišťování a uspokojování základních biologických potřeb a veškeré ztrátové časy, které s tím souvisejí.

2.1 Funkce volného času

Volný čas je bezpochyby jednou důležitou a významnou součástí života, která plní pro jednotlivce i společnost důležitou funkci. „M. Kaplan tvrdil, že volný čas má přispívat k pocitu „nějak k něčemu patřit“, rozvíjet vědomí vlastní individuality, zprostředkovat a uvádět v soulad různé individuální funkce. Volný čas podle něj má být společností i jedinci prospěšný, má umožňovat pozitivní zážitky a podněcovat ve člověku tvůrčí síly“ (Vážanský, 2001, s. 32).

Některé funkce jsou základní a vycházejí ze samotné podstaty a prvotního smyslu volného času. Další funkce volného času se postupně vytvářejí a objevují v závislosti od společenských podmínek, v důsledku doby a změn společenského života, ale také z hlediska přístupů různých věd. Určování funkcí a jejich významu je důležité pro pochopení podstaty volného času, jeho smyslu a důsledků, k vytváření podmínek, k uplatnění a realizaci v životě jednotlivce a společnosti (Kratochvílová, 2004).

Stejně jako se autoři nemohou shodnout na jednotné definici volného času, tak i funkce volného času mají více interpretací, a proto se u každého autora můžeme setkat s jinými funkcemi volného času. Pro účely mé bakalářské práce jsem se rozhodla vybrat nejzákladnější funkce podle autorek Pávková (2014) a Kratochvílová (2004), které za mě mají skoro totožný pohled.

Výchovně-vzdělávací funkce

Tato funkce vyjadřuje úkol záměrně a cílevědomě ovlivňovat osobnost vychovávaných jedinců. Možnosti, které nám volný čas poskytuje, můžeme využít k působení na psychickou, fyzickou i sociální stránku osobnosti. Podmínkou úspěšného plnění této funkce je výběr správných pedagogických prostředků, které berou v potaz to, že je to výchova právě ve volném čase, kde je prostor pro kultivaci potřeb, prohlubování zájmů a rozvíjení nových schopností a dovedností.

Zdravotní funkce

Pomocí této funkce má pedagog možnost výchovného působení, které vede k podpoře zdravého tělesného, duševního i sociálního vývoje vychovávaných. Podle Pávkové (2014) má pedagog k naplnění této funkce mnoho příležitostí a měl by:

- správně uspořádat režim podle věku, individuálních možností a střídat činnosti tak, aby odpovídaly biorytmům každého dítěte,
- zařazovat mezi činnosti pohybové aktivity,
- vést, vytvářet a upevňovat zdravé stravovací návyky,
- pěstovat hygienické návyky v péči o tělo, osobní věci, oblečení apod.,
- dodržovat zásady bezpečnosti práce,
- respektovat požadavky psychohygieny, utvářet pohodové klima a podporovat dobré vztahy mezi dětmi.

Z psychohygienického hlediska je samotná existence volného času důležitá. Je velmi škodlivé pro duševní i fyzické zdraví, když člověk nemá ve volném čase dostatek možností odpočinku,

kompenzace zátěže, povinností nebo když má dlouhodobý nedostatek volného času. Pro dětský organismus je osobitě důležitý přiměřený rozsah volného času v denním režimu s možností odpočinku, uvolnění, rekreace ale také možnost realizace spontánních aktivit – hra, scházení s kamarády, čtení, poslouchání hudby.

Sociální funkce

Tato funkce může být chápána mnoha způsoby. „*Nejčastěji se jí rozumí zajištění bezpečnosti, dohledu nad dětmi, jejich ohlídání v čase mimo vyučování, který děti netráví s rodiči. U některých školských zařízení je tato funkce často veřejnosti chápána jako nejvýznamnější, ne-li jediná (např. u školních družin)*“ (Pávková, 2014, s. 15).

Zahrnuje však i další aspekty, jako je možnost navazování nových sociálních vztahů, či rozvoj kamarádství, rozvoj komunikace a zvládání řešení konfliktů. Probíhá tak nenásilné sociální učení. Všechny děti mají stejná práva. Právo, aby byla všem stejně věnovaná pozornost, právo využívat hračky, pomůcky, prostory a vybavení. Důležité je brát v potaz skutečnost, že pedagogové a zařízení, ve kterých děti tráví volný čas, mají do určité míry možnost pomoci dětem z problematického rodinného prostředí.

Preventivní funkce

Tato funkce slouží k předcházení negativních jevů, které by se u dětí mohly projevit. Všude jsou vystavovány negativním vlivům, kterým je třeba předcházet a upozorňovat na možné následky. Pokud poskytneme různé zajímavé možnosti k hodnotnému využití volného času, můžeme tak předejít sociálně-patologickým jevům (násilí, drogy, alkoholismus, šikana), ale zároveň můžeme podpořit rozvoj jedincových potřeb, zájmů, schopností.

Z výše uvedených funkcí ještě Kratochvílová (2004) navíc uvádí funkci **seberealizační**, která umožňuje rozvoj a uspokojení potřeb a zájmů jedince podle vlastního výběru a volby.

Společnost a osobní výchova měly vytvářet podmínky k naplnění těchto funkcí, které upřesňují význam volného času. Všechny tyto funkce se v praxi vzájemně prolínají a tvoří celek, který je využíván v běžné výchovné praxi v jednotlivých zařízeních. Aby byla správně realizována výchova ve volném čase, v potřebné míře tyto funkce musí být využívány.

2.2 Vztah výchovy a volného času

Z výchovných důvodů je žádoucí, aby volný čas dětí byl pedagogicky ovlivňován, protože děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností a potřebují tak citlivé vedení. U dětí a mládeže je tedy z tohoto hlediska žádoucí jeho pedagogické ovlivňování, usměrňování, jelikož volný čas skrývá obrovský prostor pro osobnostní rozvoj jedince, ale také řadu rizik, pokud není tento prostor smysluplně zaplněn a dítě musí hledat podněty samo (Faltýsková in Němec a kol., 2002).

„Výchova bývá definována jako proces záměrného působení na jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách jeho osobnosti“ (Bendl a kol., 2015, s. 28). Působení výchovy ve volném čase by mělo být převážně nenásilnou formou s užitím aktivizačních prvků. Pedagogové by rozhodně neměli děti do žádných aktivit nutit. Právě správná míra motivace zamezí tomu, aby se někteří nechtěli do aktivit zapojit. Při správném výběru pedagogických postupů se ve volném čase mohou samotné aktivity a činnosti stát výchovnými prostředky (Bendl a kol., 2015).

Pro formulování cílů výchovy je důležitá znalost podmínek, ve kterých výchovný proces probíhá. Vychází z mnoha hledisek, jako je např. věk vychovávaných, druhy institucí a činností, na které se zaměřují. Obecným cílem výchovy ve volném čase je naučit děti hospodařit se svým volným časem a aby jej braly jako významnou část svého života, kterou budou efektivně a rozumně využívat. Z takto obecné formulace pak můžeme odvodit řadu cílů dílčích, kterými podle Pávkové (2014, s. 18) jsou:

- naučit vychovávaného jedince efektivně odpočívat,
- umět volit účinné formy rekreace,
- rozvíjet zájmy, podporovat aktivní zájmy,
- objevovat a rozvíjet specifické schopnosti,
- uspokojovat a kultivovat potřeby,
- naučit jedince vhodně využívat dostupných materiálních prostředků pro trávení volného času,
- vést k celoživotnímu vzdělávání.

I tak to jsou ve značné míře cíle obecné. Každá volnočasová aktivita má svá specifika a těm je třeba se přizpůsobit a formulovat konkrétní cíle. Podle takto formulovaných cílů pak může

pedagog volného času nebo vychovatel volit vhodné výchovné prostředky, kterými lze stanovených cílů dosáhnout. Jelikož výchovný proces probíhá ve složitých podmínkách, jejich dobrá znalost je důležitá k tomu, aby mohly být cíle a k tomu výchovné prostředky správně zvoleny. Podmínky lze rozlišit na vnější a vnitřní. Vnějšími podmínkami rozumíme prostory nebo materiální vybavení, které výchovu nějak ovlivňují. Vnitřní podmínky jsou hlavně individuální zvláštnosti vychovávaných jedinců. Na ty je obzvlášť třeba brát zřetel, protože díky volnému času má pedagog prostor k jejich rozvoji (Pávková, 2014).

To, jak spolu výchova a volný čas souvisí a jaký je mezi nimi vztah lze podle Hofbauera (2004) charakterizovat následujícími třemi propojenými oblastmi:

Výchova ve volném čase

Do této oblasti patří veškeré působení v čase, kdy nejsou realizovány žádné školní nebo pracovní povinnosti. Ve volném čase má vychovatel příležitost, ale taky velkou zodpovědnost, aby kvalitně naplnil čas dětí a mládeže. Díky dobrovolné účasti ve volnočasových aktivitách lze do výchovného procesu děti začlenit jako aktivní činitele, díky čemuž mohou pozitivně rozvíjet a formovat svou osobnost. Lze tak předejít vzniku rizikového chování a sociálně patologickým jevům.

Výchova prostřednictvím aktivit volného času

Volný čas se dá využít jako prostředek, skrze který se dá výchova také uskutečňovat. Jelikož je v něm obsažena svoboda, je zde velký výchovný potenciál, díky kterému lze předpokládat, že děti a mládež budou své dovednosti a kladné osobnostní rysy rozvíjet přirozeně a bez nátlaku. Samozřejmě za předpokladu, že budou použity správné metody a formy výchovného působení.

Výchova k volnému času

Jestliže chceme, aby si děti vypěstovaly dobré volnočasové návyky a naučily se je smysluplně využívat, pak je třeba je k tomu vést. Můžeme tedy za cíl výchovy považovat i kvalitně trávený volný čas, který nám otevírá nové možnosti a rozvoj nás samotných, od čehož se pak vlastně odvíjí i to, jak kvalitně budeme své volné chvíle trávit po zbytek našeho života.

2.3 Obsah volnočasových aktivit u dětí

Škola zabírá dětem velkou část dne a pokud k tomu přičteme i domácí přípravu, pak jim zbývá zhruba polovina denní doby, kterou mají k dispozici. Díky tomu ale však vzniká právě **volný čas**, který mají děti možnost vyplnit. U dětí mladšího školního věku převládá stále hra, ale už není tak intenzivní a emotivní jako ve školce. Jedná se už spíše o hry, které napodobují skutečnost (Říčan, 2021). Obsah můžeme vymezit z různých hledisek. Můžeme vycházet z toho, jaký je věk vychovávaných osob, z podílu jednotlivých složek výchovy, z toho, které znaky osobnosti chceme rozvíjet nebo z poslání a funkcí příslušné instituce. Při stanovení obsahu mají pedagogové značnou volnost, ale i velkou zodpovědnost. Měli by uplatnit svou nápaditost, tvořivost, vycházet ze znalostí potřeb, zájmů a schopností vychovávaných a respektovat jejich přání a věkové složení. Musíme si jako pedagogové vymezit základní cíle.

2.3.1 Odpočinkové a rekreační činnosti

V běžném životě tyto pojmy nerozlišujeme, bereme rekreaci a odpočinek jako totožné. Ve výchově mimo vyučování se ale za totožné nepovažují. Odpočinkové jsou totiž klidné, fyzicky a psychicky nenáročné, rekreační se vyznačují vydatnou pohybovou aktivitou na čerstvém vzduchu (Vyhnálková, 2013). Podle Pávkové (2008) jsou **odpočinkové** činnosti ty, které mají odstranit únavu a zařazují se do denního režimu většinou po obědě nebo popřípadě ráno pro děti, které brzo vstávají do ranní družiny. Odpočinek může být na lehátku, ale také to mohou být klidové hry nebo jiné klidné činnosti, např. poslech pohádek atd. Odpočinkové činnosti je důležité zařazovat do denních režimů. **Rekreační** činnosti slouží k regeneraci sil s náročnějšími pohybovými prvky a aktivní formou odpočinku. Patří sem např. pohybové hry, uvolňovací cvičení, turistika apod. Obě činnosti slouží k odstranění únavy, ale každá jiným způsobem.

Zařazení a možnost poskytnutí těchto aktivit je jedním z úkolů zařízení, ve kterém se děti nachází. Nedostatek odpočinku a pohybové rekreace může vést k přetěžování, což má pak za následek zhoršení školního prospěchu, poruchy chování nebo i některé neurotické projevy (Pávková, 2014). *„Odpočinkové a rekreační činnosti mohou probíhat spontánně i organizovaně (např. volné hry ve školní družině nebo společné předčítání), individuálně, skupinově i hromadně (např. individuální výtvarné činnosti, námětové hry ve skupině,*

hromadný nácvik relaxačního cvičení). Za vhodnější lze považovat spontánní, individuální činnosti, které lépe umožňují respektovat odlišné potřeby jednotlivců“ (Pávková, 2014, s. 64).

2.3.2 Zájmové činnosti

Zájem patří mezi psychické jevy, které jsou významnými motivy lidského jednání a aktivizujícími prvky osobnosti jedince. Zájmy se vytvářejí v průběhu života a úzce souvisí se schopnostmi jedince. Lze je charakterizovat jako stálé snahy zabývat se činnostmi nebo předměty, které člověka upoutávají po stránce poznávací nebo citové. **Zájmové činnosti** tak zaujímají mezi ostatními volnočasovými aktivitami výsadní místo. Můžeme je chápat jako cílevědomé probuzení, uspokojování a rozvíjení zájmů a schopností zároveň, v průběhu, kterých dochází k uspokojování významných potřeb, jako např. potřeba poznávání, seberealizace, potřeby pohybu apod. Díky tomu dochází k neformálnímu vzdělávání a k rozvoji osobnosti ve všech složkách. Zároveň dochází k odpočinku, relaxaci i zábavě zároveň. Zájmová činnost je obsahem nabídky školských zařízení zájmového vzdělávání i dalších subjektů, které naplňují volný čas dětí. Zájmové činnosti ve volném čase by měly být pro děti co nejvíce pestré, lákavé, určitě by měly být na bázi dobrovolnosti (Pávková, 2008).

Zájmy se uskutečňují a rozvíjejí v průběhu zájmových činností, a to individuálně nebo ve skupině, spontánně nebo organizovaně, pravidelně či příležitostně. Tradiční rozdělení podle obsahu je podle Pávkové (2008) následující:

Společenskovední zájmové činnosti zahrnují takové činnosti, které vedou k poznání aktuálního společenského dění, historie, pěstují vztah k vlasti, mateřskému jazyku. Základní oblastí společenskovedního zaměření jsou výchova k vlastenectví, k partnerství, k rodičovství, společenská výchova, sběratelství a jazykověda.

Pracovně-technické zájmové činnosti směřují k rozvoji technických a manuálních dovedností. Cílem je také prohloubit zájem dětí k tvořivé práci. Příkladem mohou být práce s různými druhy materiálů, se stavebnicemi, modelářské práce, elektrotechnika, příprava pokrmů, činnosti související s dopravní výchovou atp.

Přírodovědně-ekologické zájmové činnosti vedou k prohlubování vědomostí a rozvíjení vztahu k přírodě a její ochraně. S přibývajícím věkem roste zájem o specializované činnosti.

Esteticko-výchovné zájmové činnosti utvářejí a formují vztahy dětí k přírodě, společnosti a kulturním a materiálním hodnotám. Činnosti rozvíjí výtvarné, hudební, literární, dramatické citění a kulturu chování. Do této oblasti patří aktivity jak receptivní, tak produktivní.

Tělovýchovné a sportovní zájmové činnosti přispívají k fyzické a psychické odolnosti. Přiměřená pohybová aktivita je podmínkou zdravého vývoje.

Zájmy dětí v mladším školním ještě nerozlišují, a tak je třeba jim nabízet pestrou nabídku činností, které budou obsahově i prostředím proměnlivé. V tomto období jsou děti velmi dychtivé po všem novém, plné nadšení a toho je třeba využít a umožňovat jim zkoušet nové zájmové oblasti, i když u nich zpravidla vydrží jen krátce. S přibývajícím věkem se pak zájmy prohlubují a specializují (Pávková, 2008).

2.3.3 Hra

Za hru považujeme specifickou činnost člověka, která ho provází v každém věku. Dnes je považována za určitou formu učení a důležitý prostředek sebeutváření, při které dochází k formování osobnosti. Projevuje se určitými znaky, jako jsou například spontánnost, vnitřní svoboda, nestresující stav mysli, nápaditost a tím se od jiných praktických životních činností může odlišovat (Suchánková, 2014).

Z celé oblasti mimoškolní výchovy má hra jako výchovný prostředek významné postavení. S přihlédnutím na věkové odlišnosti patří hra k nejoblíbenějším činnostem ve volném čase. Pozitivně kompenzuje vyučování a působí jako relaxace. Ve školním období již ale není dominantní činností. V mladším školním věku však stále zastupuje hlavní náplň rekreačních a odpočinkových činností (Pávková, 2008).

Ve školním věku už si nehraje bezhlavý fantasta, ale střízlivý realista, a tak se jedná o hry, které napodobují skutečnost. Mezi dívčími hrami je teď nejdůležitější hra s panenkou, hrají si „na školu“, pečují o domácí mazlíčky, rády si kreslí nebo malují. Ochotně spolupracují, nejsou tak soutěživá jako kluci a konflikty řeší raději dohodou (dobře komunikují – bohužel s oblibou pomlouvají a intrikují). Chlapci rádi zápasí, hrají si na zloděje. Velká věc je pro školáky hra se

zvířaty a stolní hry. Skupinové hry jsou jednoduché, od kterých pak vede vývoj ke složitějším hrám. Od her pak vede také cesta ke sportu (Říčan, 2021).

3 Přirozená prostředí a volný čas dětí

Prostředí. Pojem, který je všeobecně znám a může mít různá pojetí jak ve společenských vědách, tak i v přírodních (chemie, fyzika). Ať už bychom mluvili o prostředí ve společnosti nebo přírodě, vždy má tento pojem jedno společné – je to jev, prostor kolem nás, vytvářející podmínky pro náš život, který nás nějakým způsobem ovlivňuje, a to nezávisle na našem vědomí (Kraus, Poláčková, 2001). Na rozdíl od výchovy se jedná o nezávisle a funkcionálně působící vliv, který lze považovat za o to silnější, obzvlášť v tzv. přirozených společenských prostředí – rodina, vrstevnická skupina, lokální prostředí (Vyhnálková, 2013).

3.1 Rodina

Rodina je malá primární neformální skupina, ve které se utvářejí pokrevní a silné citové vazby, kterými jsou osoby v rodině spojeny (Kraus, 2008). Rodinné prostředí je tak bezpochyby hlavní činitel v ovlivňování nejen osobnosti dítěte, ale také v trávení volného času. Rodina do značné míry určuje to, jaký životní styl její členové budou mít. Dítě se zde poprvé setkává se zkušenostmi s volným časem, učí se od rodičů chápat hodnotu volného času, hospodařit s ním a naplňovat ho aktivitami (Pávková, 2014). Rodiče by měli být příkladem a sami by měli umět správně zacházet s volným časem. To, jak se rodič chová je přenášeno na dítě, které má své rodiče jako prvotní vzor. Tento vliv může být později ukazatelem toho, kam bude dítě směřovat. Rodiče by měli dítěti pomáhat s výběrem aktivit, věnovat se mu v dostatečném množství a snažit se rozvíjet jeho potenciály a zájmy. Pro utváření pozitivních vztahů v rodině je také důležité trávit čas společně. Také by měli podporovat a projevovat zájem o to, co dítě baví, chválit ho za pokroky a úspěchy a vyvarovat se nevhodných komentářů nebo narážek, které by mohly dítě od volnočasových činností odradit. Bohužel se v dnešní době můžeme setkat také s dysfunkčními rodinami, což může dětem stěžovat cesty ke správné realizaci volného času (Hofbauer, 2004).

3.2 Vrstevnická skupina

Vrstevnická skupina představuje další přirozené sociální prostředí, ve kterém se děti pohybují a je díky ní významně ovlivňován jejich volný čas. Jedná se o skupinu dětí, které jsou si věkově a názorově blízké, z čehož vyplývá souhlasné jednání. Vyznačuje se přímými kontakty a silným pocitem, že někam patří (Kraus, 2008). Jedinec má ve skupině možnost zkoušet různé sociální role, učí se vnímat potřeby druhých, vycházet s ostatními členy různých povah a názorů, umět řešit spory, projevit vlastní názor a další (Čáp, 1993). Zaujmout nějaké místo ve skupině

je pro dítě a jeho vývoj velmi důležité, ale i to s sebou může nést určitá rizika v případě skupiny s negativními patologickými jevy (Kraus, 2008). Těmito jevy jsou často rizikové názory, hodnoty a normy nebo neadekvátní struktura členů, kde o všem rozhoduje jeden vůdce. U těchto jedinců se často můžeme setkat s problémy v rodině, ve škole nebo ve volném čase. Opravdové vrstevnické skupiny začínají vznikat a fungovat většinou s nástupem školní docházky. Vrstevnická skupina hraje v životě dítěte důležitou roli a je to pro něj místo pochopení a porozumění (Čáp, 1993). Uvnitř skupiny si její členové společně tvoří zážitky, uspokojují své potřeby zájmů, ale také dochází k uvolnění, relaxaci a vymanění se ze závislosti na dospělých (Kraus, 2008).

3.3 Lokální prostředí

Lokální prostředí je tvořeno skupinou lidí v ohraničeném teritoriu a vyznačuje se společným stylem života. Umožňuje uspokojení základních potřeb a probíhá zde bohaté navazování sociálních kontaktů a vztahů mezi členy. Je to poslední z přirozených prostředí dítěte, které patří k významným socializačním činitelům. Zahrnuje nejen přírodní kvality, ale taky možnosti ke společenskému životu, vztahy mezi lidmi, normy, hodnoty nebo prostor pro činnosti ve volném čase. Je neodlučitelné od života jedince (Knotová, 2014).

Základní typy lokálního prostředí z hlediska volného času jsou městské a venkovské. **Městské** prostředí se vyznačuje konzumním způsobem života, ve kterém bývají mezilidské vztahy méně hluboké a život a činnosti v něm anonymní. Sousedské vztahy, tradiční autority se vytrácejí a společenská kontrola nebývá tak funkční. Životní styl je zde rychlý, mění se a přizpůsobující se společenským trendům. **Venkovské** prostředí můžeme naopak popsat v protikladech. Je zde výrazná blízkost k přírodě, nižší úroveň sociálních služeb, zachování tradic, pevnější vzájemné vztahy a významnější role učitele a školy (Kraus, 2008).

Děti žijící ve městech mají více na výběr ze zájmových kroužků, volnočasových organizací k trávení volného času. Děti z venkova kvůli menší dostupnosti služeb musí většinou na kroužky dojíždět a pro některé děti, které nemají takovou možnost nebo nepochází z dobře situované rodiny, to může být problematické (Vyhnálková, 2013). Podle Krause (2008) vliv prostředí můžeme u dětí pozorovat v odrazech se charakteru. Městské děti bývají většinou adaptabilnější, samostatnější, odbojnější. Venkov má více konzervativní stránku. Výzkumy ukázaly, že jednotlivé typy lokalit se skutečně odrážejí v chování a povahových

vlastnostech dětí. Je také prokázáno, že ve městech je větší výskyt sociálně patologických jevů. Do jisté míry tak může platit tvrzení, že děti na venkově způsobují méně výchovných problémů a mají lepší vztah ke škole.

V současné době si už ale můžeme všimnout, že dochází k postupnému vyrovnávání a sblížování. Zlepšení hromadné dopravy a zvýšení dopravy obecně způsobilo větší mobilitu obyvatel a rozšířily se tak sociální kontakty a vazby (Kraus, 2008). Můžeme tedy podotknout, že z důvodů industrializace, vlivem sociálních migrací, působením hromadných sdělovacích prostředků, ICT a rozvojem dopravy dochází k pozvolné unifikaci lokálního i regionálního prostředí, kde začíná převládat „globální“ kulturní život a vliv lokálního prostředí se tak snižuje (Knotová, 2014).

3.4 Média a technologie

Média a moderní technologie nás všude obklopují, ať už chceme nebo ne, a stávají se čím dál častějším prostředkem dětí k trávení jejich volného času. Dle mého názoru bychom se mohli shodnout, že média a internet se postupně stávají taktéž „přirozeným“ prostředím dětí, kterým jsou dnes nejvíce ovlivňovány. V současnosti se setkáváme se změnami v přístupu k médiím v rodinách a dětem se dostává možnosti využití už v předškolním věku. Dnes bychom se již těžko setkali s někým, kdo nevlastní nějakou technologii a nemá přístup k médiím. Internet dětem otevírá dveře do světa plného možností, který však jako každé jiné prostředí má i svá nebezpečí a před nimi je třeba děti chránit. Pokud rodiče nechají své děti v tomto prostředí bez dozoru, může se internet stát nebezpečným virtuálním prostředkem, který dětem může ublížit ve všech směrech. Dětská naivita, důvěřivost v přijímání informací a nedostatek zkušeností může být důvod, že se děti stanou oběťmi kyberšikany nebo virtuálních predátorů. Je tak třeba, aby byla nad dětmi udržována kontrola a aby jim, ale také rodičům, byla poskytována dostatečná prevence a informovanost, které povedou k předcházení negativních následků (Internetem bezpečně [online], 2022).

Pokud se však nebudeme na média dívat jen z té negativní stránky, tak děti mají díky nim také možnost získávat nejen informace a být v kontaktu se svými vrstevníky, ale také jim umožňují uspokojit a rozvíjet své potřeby, najít nové způsoby oddechu a zábavy, při kterých prožívají radostné chvíle (Hofbauer, 2004).

4 Instituce pro trávení volného času

V rámci určitých institucí probíhá výchova ve volném čase a jeho ovlivňování. Dříve těmito institucemi byla hlavně škola a rodina (Pávková, 2008). Nyní se však můžeme setkat s mnoha zařízeními, které se přímo dětem a jejich volnému času věnují. V České republice se školská zařízení velmi výrazně podílejí na pedagogickém ovlivňování volného času dětí, i dospělých, což je výhodné z mnoha důvodů. Pedagogičtí pracovníci mají požadované vzdělání, v souladu s pedagogicko-psychologickými poznatky jsou sestaveny programy, které respektují potřeby a přání dětí a je zajištěna jejich bezpečnost. Přestože se zařízení řídí závaznými právními normami, mají značnou volnost při sestavování struktury činností. Účast ve volnočasových aktivitách je dobrovolná a v rozmanitých prostředích, která vyhovují pedagogickým, psychologickým, estetickým a hygienickým požadavkům (Pávková, 2014).

4.1 Školy a školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Základní škola se v ČR označuje jako všeobecně vzdělávací škola, ve které mladá generace zahajuje povinnou školní docházku. Podle zákona poskytuje základní škola žákům: základní vzdělání, zabezpečuje výchovu rozumovou, mravní, estetickou, pracovní, zdravotní a tělesnou (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Základní umělecká škola je škola, která poskytuje základy vzdělávání jedincům s vyhraněnými schopnostmi v hudebních, tanečních, výtvarných a literárně-dramatických oborech a připravuje je pro následní studium na konzervatoři nebo středních školách s uměleckým zaměřením (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Školní družiny jsou určeny pro děti mladšího školního věku na prvním stupni základní školy. Jsou v provozu ve dnech školního vyučování nebo o prázdninách. Zahrnuje se sem každodenní pedagogická práce orientovaná na rozmanité zájmové činnosti pro děti, které jsou přihlášeny k pravidelné docházce. Probíhají zde příležitostné aktivity, které jsou zde chápány jako akce nad rámec jednoho oddělení, které mohou být určené i pro rodiče nebo veřejnost (např. sportovní dny, besídky). Spontánní aktivity se vyskytují častěji a jsou to např. neorganizované hry, pobyt venku nebo volná činnost žáků v oddělení (Hájek a kol., 2011). Družiny mají výchovnou a zdravotní funkci, je zde důležitá také funkce sociální, protože je zajišťována bezpečnost dětem v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání (Faltýsková in Němec a kol., 2002). Školní družiny mají v náplni práce, kromě odpočinkových a zájmových

činností, také přípravu žáků na vyučování. Ve vztahu k novému kurikulárnímu pojetí vzdělávací činnosti to znamená vybavit žáky vědomostmi tak, aby je uměli používat v praxi, vytvářeli souvislosti a na základě nich si vytvářeli postoje a kompetence. Pro tuto přípravu by měla družina využívat svých specifických forem práce (Hájek a kol., 2011).

Školní klub funguje na stejné bázi jako družina s tím rozdílem, že je určen pro žáky druhého stupně základní školy, nebo ročníkům víceletých gymnázií. Společně se školní družinou mohou tvořit jeden organizační celek a mohou organizovat společné činnosti. Do klubu se mohou žáci hlásit k pravidelné docházce, nebo jen na vybrané kroužky (Hájek a kol., 2011).

Dům dětí a mládeže je jeden ze dvou typů střediska volného času, které se zaměřuje na realizaci specializovaných, pravidelných zájmových činností, které jsou rozděleny do pěti oblastí: společenské vědy, přírodní vědy, estetická výchova, technika, tělovýchova a sport. Dále organizuje také příležitostné zájmové činnosti ve formě prázdninových akcí, táborů, soutěží a dalších krátkodobých akcí. Významným faktem je, že je otevřen všem věkovým skupinám (Faltýsková in Němec a kol., 2002).

4.2 Nestátní neziskové organizace

Mezi další významné subjekty pracující s dětmi a mládeží patří organizace dětí a mládeže, zejména spolky. Nestátní neziskové organizace (NNO) patří, kromě škol a školských zařízení, mezi důležité prvky, které utvářejí žádoucí podmínky a nabídky pro aktivní využití volného času. Svou činností významně doplňují a obohacují výchovně-vzdělávací činnost škol, školských zařízení a rodin. Umožňují dětem a mládeži rozvíjet přirozeně jejich dovednosti, talent a připravují je na budoucí život. Většina organizací působí na celém území republiky (Junák, Pionýr, Duha, Sokol), velké množství sdružení má jen působnost místní (např. různá sdružení přátel při školách a školských zařízení) (Hájek a kol., 2011).

Junák neboli český skaut je organizace, která působí a vede své členy k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti tak, aby byli schopni plnit své povinnosti vůči společnosti a vlasti. Předmětem je činnost zaměřená především na turistiku a pobyt v přírodě, která junáky (skauty) vychovává k praktickým dovednostem, družnosti a sebekázi (Pávková, 2008).

Pionýr jako ho známe dnes, vznikl po rozpadu jednotné organizace na počátku 90. let 20. století. Popisuje se jako demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení dětí, které se zabývá kulturní, výchovnou, zájmovou a charitativní činností. Díky rozmanitému věkovému složení a nabídce pestré, pravidelné celoroční činnosti tak umožňuje uspokojovat zájmy a oprávněné potřeby dětí (Pávková, 2008).

Duha je spolek, který vznikl v roce 1989. Jeho cílem je pomocí zážitkové pedagogiky organizovat volnočasové aktivity pro děti a mládež. Posláním je všestranný a harmonický rozvoj osobnosti. Duhy se nazývají dužiny a jejich činnosti jsou pestré: turistika a táboření, vodáctví, výtvarné činnosti, outdoorové aktivity, deskové hry. Název duha znamená nejen pestrost barev, ale také názorů a ideálů každého jedince, kteří existují vedle sebe a vzájemně se tolerují a respektují. Hlavní ideou členů Duhy je přátelství (O nás [online], 2022).

Sokol má nejdelší tradici v odvětví tělovýchovných a sportovních organizací. Vznikl z iniciativy dr. Miroslava Tyrše v roce 1862. Chtěl usilovat o harmonický rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti. Sokol měl kromě tělesných cvičení vyvíjet také vzdělávací a osvětovou činnost. Současný Sokol organizuje tělovýchovné činnosti s dětmi, mládeží a dospělými (Pávková, 2008).

V oblasti trávení volného času se nemusíme nutně setkávat pouze se školskými zařízeními a spolky. V dnešní době mohou tyto možnosti nabízet také komerční subjekty nebo fyzické osoby, které mohou volnočasové aktivity provozovat jako živnost.

5 Možnosti trávení volného času v obci Lutín a okolí

Všechny níže uvedené informace jsou uvedeny z osobních poznatků a ze zdroje, který cituji na konci celé této kapitoly.

Lutín je obec, která leží v okrese Olomouc, ve východní části Regionu HANÁ. Skládá se ze dvou místních částí: Lutín a Třebčín. Obě části jsou velmi dobře dopravně dostupné, autobusovou dopravou jsou ve spojení s Olomoucí, Prostějovem i dalšími obcemi. V Třebčíně funguje také vlaková doprava.

Jako první je v obci Lutín k dispozici multifunkční sportovní plocha v areálu Základní školy Lutín. Je zde hřiště s umělou trávou na fotbal, basketbal nebo volejbal. Dále běžecký ovál s tartanovým povrchem, který nabízí zázemí pro lehkou atletiku. V rámci Základní školy Lutín mohou žáci navštěvovat pestrou nabídku zájmových kroužků, které jsou organizovány přímo školou nebo jinými subjekty, kterým škola poskytuje své prostory. Základní škola má tělocvičnu, která není využívána pouze žáky školy, ale i veřejností amatérských sportovců nebo členy spolků zaměřených na sport. Jedním ze spolků je FBC Lutín, který organizuje pro mládež tréninky a turnaje ve florbalu a prostory tělocvičny jsou využívány k tréninkům. Také spolek JUDO Lutín patří ke spolkům, které zde organizují tréninky v bojovém umění judo zejména pro děti a mládež.

V Lutíně se také nachází dětský oddíl „Duha Křišťál Lutín“, který se zaměřuje na celoroční činnosti s dětmi. Každou středu jsou uskutečňovány schůzky v klubovně cca na 2 hodiny, kde se společně hrají hry, učí se novým věcem a tráví se čas s kamarády. Zhruba jednou měsíčně se s dětmi jezdí na výpravy a každoroční tradicí je letní stanový tábor (O nás... [online], 2022).

Dalším zařízením, které nabízí nejrozsáhlejší sportovní vyžití je areál, který vlastní TJ Sigma Lutín z.s. TJ Sigma je největší sportovní spolek, v rámci kterého funguje mnoho oddílů ze sportovního odvětví. V areálu se nachází budova, kde se nachází šatny pro kopanou se sociálním zázemím nebo herny stolního tenisu. Dále jsou zde k dispozici dvě travnatá hřiště pro velkou kopanou, škvárový běžecký ovál, tři antukové kurty na tenis, tenisová zeď nebo hokejové kluziště. Tento areál je však zastaralý a mělo by zde dojít ke kompletní rekonstrukci.

Renovat by také potřebovalo hřiště, kde jsou rampy a překážky vhodné pro skateboarding, in-line skating a BMX kola, které se nachází u výjezdu z Lutína na Olšany u Prostějova.

V ulici „K Sídlišti“ je zřízeno, z bývalé zahrady Mateřské školy Lutín, dětské hřiště s nejrůznějšími herními prvky, kde mohou děti trávit svůj volný čas. Další prvky ke hraní jsou v areálu Rybníček, kde kromě houpaček, prolézaček, skluzavky atd. nalezneme také venkovní stůl na stolní tenis, nebo stálou fotbalovou bránu.

V místní části Třebčín se nachází několik sportovišť. Prvním je sportovně kulturní areál Ohrada, který je situován u výjezdu u Třebčína na Slatinice. Je to travnatá plocha, kterou lze využít k hasičským soutěžím, malé kopané a dalším sportům. V zázemí je také pódium s tanečním parketem, a tak v areálu Ohrada mohou probíhat také kulturní akce jako například taneční zábavy nebo akce pro děti. Je zde taky několik herních prvků. Hřiště má na starost Sbor dobrovolných hasičů Třebčín společně s hřištěm za bývalou školou, které je v létě využíváno jako tenisový kurt a v zimě jako kluziště. Sbor dobrovolných hasičů Třebčín je významným spolkem ve sportovní oblasti, nejen v pořádání a účasti na regionálních i mezinárodních soutěžích v požárním sportu, ale také pořádáním akcí a kroužku pro děti. K dispozici jsou v Třebčíně ještě další dvě hřiště, taktéž s herními prvky pro děti.

K možnostem trávení volného času můžeme přiřadit také akce, které jsou v obci Lutín a okolí pořádány. Pořadatelé těchto akcí bývá zpravidla obec. Dále občanské sdružení S&K Třebčín, které vyvíjí činnosti směřující k sportovnímu, kulturnímu i společenskému vyžití také spolupracuje při pořádání společenských, sportovních a kulturních akcí. Za sportovní akci můžeme považovat novoroční výstup na Velký Kosíř, který je každoročně organizován. Mezi další pravidelně pořádané akce patří různé sportovní turnaje, pochod a běh Mánesovou stezkou, soutěže v požárním sportu.

Mezi volnočasové aktivity patří organizování různých workshopů, nebo nepravidelně pořádaných tanečních kurzů pro dospělé. Pro děti jsou pak pořádané akce jako podzimní drakiáda na stadionu TJ Sigma Lutín, nebo Třebčínské dýňohraní, které pořádá místní hospoda.

Obecně mohu říci, že v obou částech obce je široká nabídka možností sportovních a volnočasových aktivit, které obec nabízí a lze je využívat k trávení volného času (Program rozvoje obce Lutín [online], 2016).

6 Průzkumné šetření

V teoretické části se zabýváme volným časem a jeho trávením dětmi v období mladšího školního věku. Volný čas je důležitou součástí lidských životů a je třeba, aby ho hlavně děti trávily smysluplně a aktivně. Cílem praktické části a tohoto průzkumného šetření je pomocí dotazníkového šetření zjistit, jak žáci 1. stupně Základní školy Lutín tráví svůj volný čas. Zaměříme se na aktuální stav dané problematiky a potom se budeme věnovat samotnému průzkumnému šetření.

6.1 Zhodnocení stavu zkoumané problematiky

Před samotným průzkumným šetřením ještě zhodnotíme dosavadní stav dané problematiky a představíme si i jiné průzkumy, které se zabývaly trávením volného času u žáků prvního stupně základní školy.

V roce 2017 se podobným průzkumem zabývala Irena Hrošová ve své bakalářské práci. Tento průzkum začala v roce 2015 a probíhal v mikroregionu Luhačovského Zálesí na třech málotřídních školách, kterého se zúčastnilo 72 respondentů mladšího školního věku. Z tohoto průzkumného šetření vyplynulo, že většina žáků po skončení vyučování trávila volný čas v družině nebo kroužcích. Celkem 70 % žáků si vybralo kroužky společně s rodiči. Z výsledků bylo také zřejmé, že procento žáků, kteří využívali nabídku kroužků při škole, bylo téměř stejné, jako procento žáků, kteří dojížděli do města. Našli se však respondenti, kteří využívali obou možností. Také 83 % dotazovaných žáků uvedlo jako možnosti trávení svého volného času činnosti ve své obci, jako např. pobyt na hřišti, cyklostezce, doma apod. Dále také bylo zjištěno, že 26 % žáků se věnovalo hře na počítači/tabletu/mobilu každý den nejvýše 1 hodinu, 11 % žáků se této činnosti věnovalo každý den několik hodin (Hrošová, 2017).

V tomtéž roce se, Nikola Karatsiolisová, také zabývala průzkumem volnočasových aktivit u dětí prvního stupně základních škol ve své bakalářské práci. Průzkumného šetření se zúčastnilo 80 žáků z pěti málotřídních škol v Libereckém kraji. Výsledky ukázaly, že většina žáků navštěvuje více jak jeden kroužek v dané škole. Mezi nejvíce navštěvovanými a oblíbenými byly kroužky sportovní a pro většinu žáků byla nabídka kroužků v jejich škole dostačující (Karatsiolisová, 2017).

Třetí průzkum probíhal v roce 2020, ten se zabýval volnočasovými činnostmi žáků 1. stupně základní školy v Městečku Trnávka, v bakalářské práci Denisy Nečasánkové. Jejím průzkumného šetření se zúčastnilo 71 respondentů. Z výsledků bylo patrné, že žáci tráví svůj volný čas nejraději s rodiči, přesněji tak uvedlo 69,01 % žáků. Nejčastější činností ve volném čase byl pobyt venku s kamarády a napříč všemi třídami tak uvedlo 77,46 % žáků. Na výběr zájmových kroužků mají ve většině případů vliv žáci, kteří si je sami vybírají a baví je. Ve 12 případech byl výběr ovlivněn rodiči nebo kamarády (Nečasánková, 2020).

Uvedené průzkumy se zabývaly trávením volného času žáků 1. stupně základních škol a mohou posloužit pro následné porovnání s mým průzkumem této bakalářské práce.

6.2 Stanovení průzkumných cílů

Hlavním cílem této bakalářské práce, který bude naplněn prostřednictvím následujícího průzkumného šetření, je zjistit, jak žáci 1. stupně Základní školy Lutín tráví svůj volný čas. Zajímá mě, jaké mají záliby, zda navštěvují zájmové kroužky a jakou roli v tom hrají jejich rodiče.

Dílčí cíle průzkumu:

1. Zjistit, jaký kroužek na půdě Základní školy Lutín je nejvíce navštěvován dotázanými žáky 3. – 5. ročníků.
2. Zjistit, zda jsou dotázaní žáci spokojeni s nabídkou kroužků na Základní škole Lutín.
3. Zjistit, zda dotázaní žáci navštěvují zájmové kroužky mimo školu.
4. Objasnit, co má vliv na výběr zájmových kroužků u dotázaných žáků.
5. Zjistit, jaké aktivity ve volném čase dělají dotázaní žáci nejraději.
6. Charakterizovat, s kým dotázaní žáci tráví svůj volný čas nejraději.
7. Analyzovat, jakým způsobem využívají dotázaní žáci komunikační zařízení ve svém volném čase.

6.3 Představení průzkumného vzorku

Průzkum byl realizován na Základní škole Lutín v březnu 2022. Pro dotazníkové šetření jsem si vybrala žáky prvního stupně 3. – 5. ročníků. Základní škola Lutín se nachází v obci Lutín. Poskytuje žákům úplné základní vzdělání a připravuje je pro další studium a praxi na středních

školách. Základní škola je plně organizovaná a má 9 ročníků, které jsou rozděleny na dva stupně. Škola také nabízí žákům navštěvování zájmových kroužků. Přimo školou jsou organizovány dva kroužky. Kroužek keramiky pro žáky 1. stupně a kroužek robotiky pro žáky 2. stupně. Jako další mají žáci možnost ve škole navštěvovat další kroužky a těmi jsou: florbal, judo, hra na kytaru, taneční kroužek a atletika. Tyto kroužky jsou organizované jiným subjektem a škola pouze poskytuje prostory. Dále je při škole otevřená pobočka ZUŠ Iši Krejčího Olomouc, která žákům poskytuje navštěvovat: hra na trubku, flétnu, klavír/keyboard. Součástí školy je také školní družina, do které se mají možnost přihlásit žáci 1. stupně. Provoz školní družiny funguje v ranních i odpoledních hodinách. Zřizovatelem celé organizace je obec Lutín. Tyto informace jsem získala rozhovorem se zástupkyní ředitele školy.

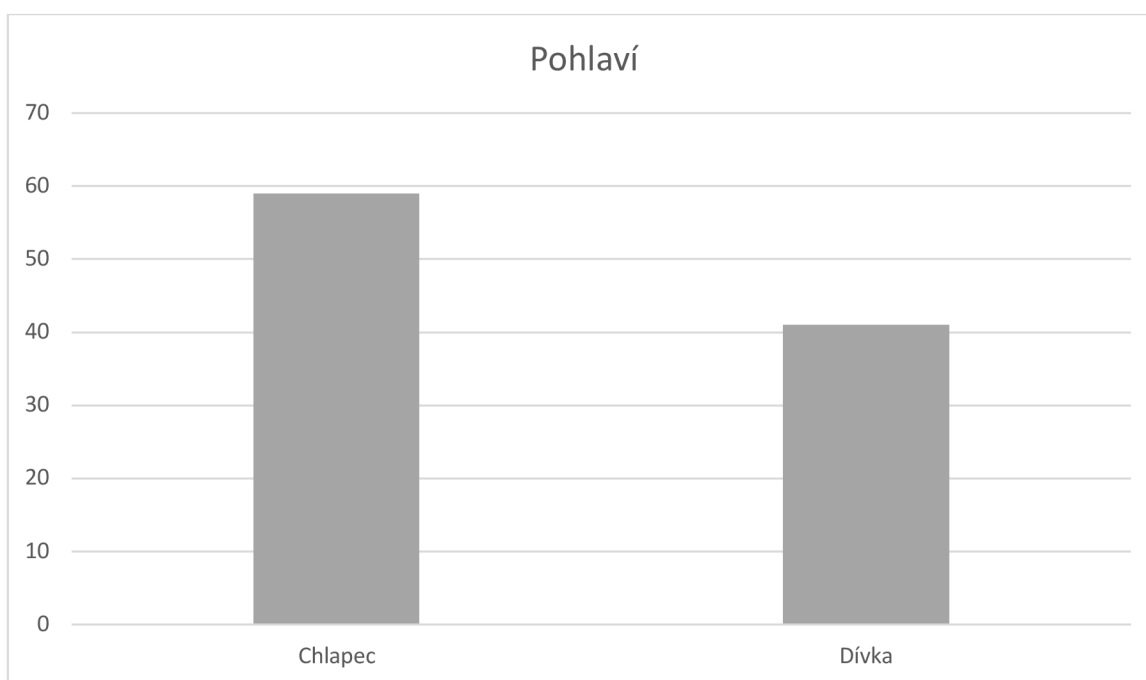
6.4 Metoda a průběh průzkumu

K realizaci průzkumného šetření jsem si vybrala kvantitativní strategii a rozhodla jsem se využít metodu anonymního dotazníku, která je nejlepší k nashromáždění většího množství údajů v poměrně krátkém čase. Na základě stanovených cílů jsem vytvořila dotazník, který jsem následně poslala ke schválení mé vedoucí práce. Dotazník je určený pro žáky 3., 4. a 5. tříd. Dotazník se skládá z 18 uzavřených i otevřených položek. Většina z nich je uzavřená, aby následné vyhodnocení bylo snadnější. Dotazník má za úkol zkoumat volný čas žáků a způsob jeho trávení. Po předchozí domluvě jsem dotazník osobně zanesla do Základní školy Lutín, kde ho učitelé s žáky vyplnili. Po návratu dotazníků jsem mohla následně výsledky zpracovat a vyhodnotit. Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 100 respondentů.

6.5 Výsledky průzkumu

Ze 100 vzorků průzkumného šetření mohly být vyhodnoceny následující výsledky, které jsem pomocí sloupcového grafu znázornila:

1. Jsem:

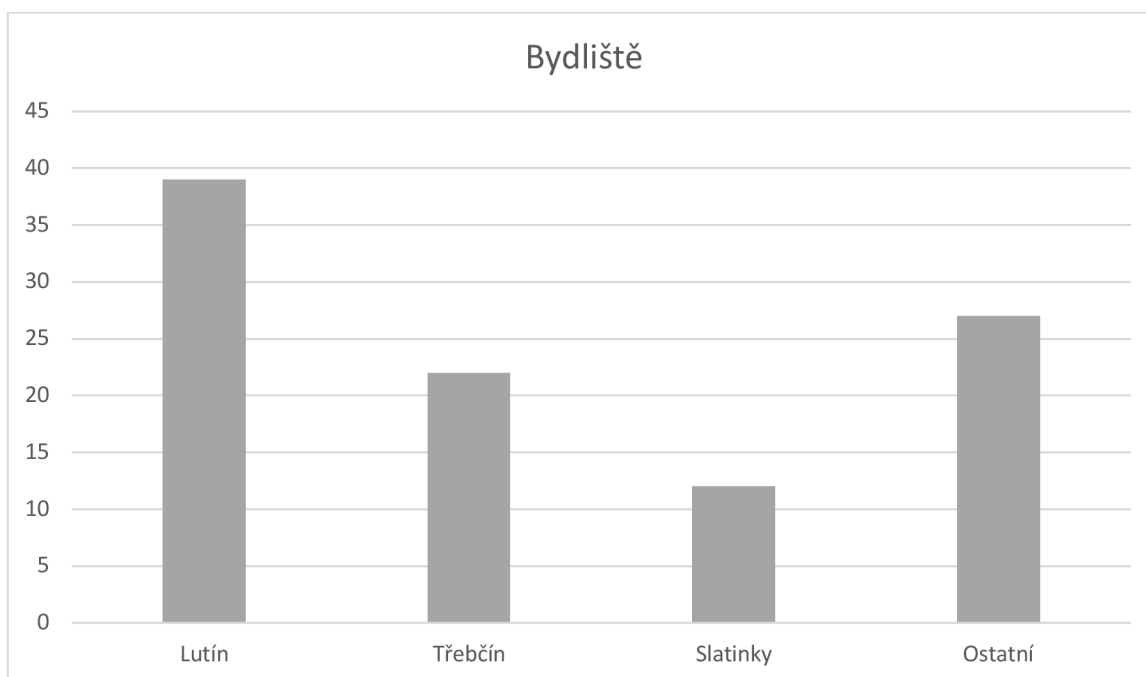

Graf č.1 Pohlaví

Zdroj: vlastní

Z grafu si můžeme všimnout, že větší zastoupení mají chlapci. Přesně se jedná o 59 chlapců (59 %) a 41 dívek (41 %).

2. Bydliš v:

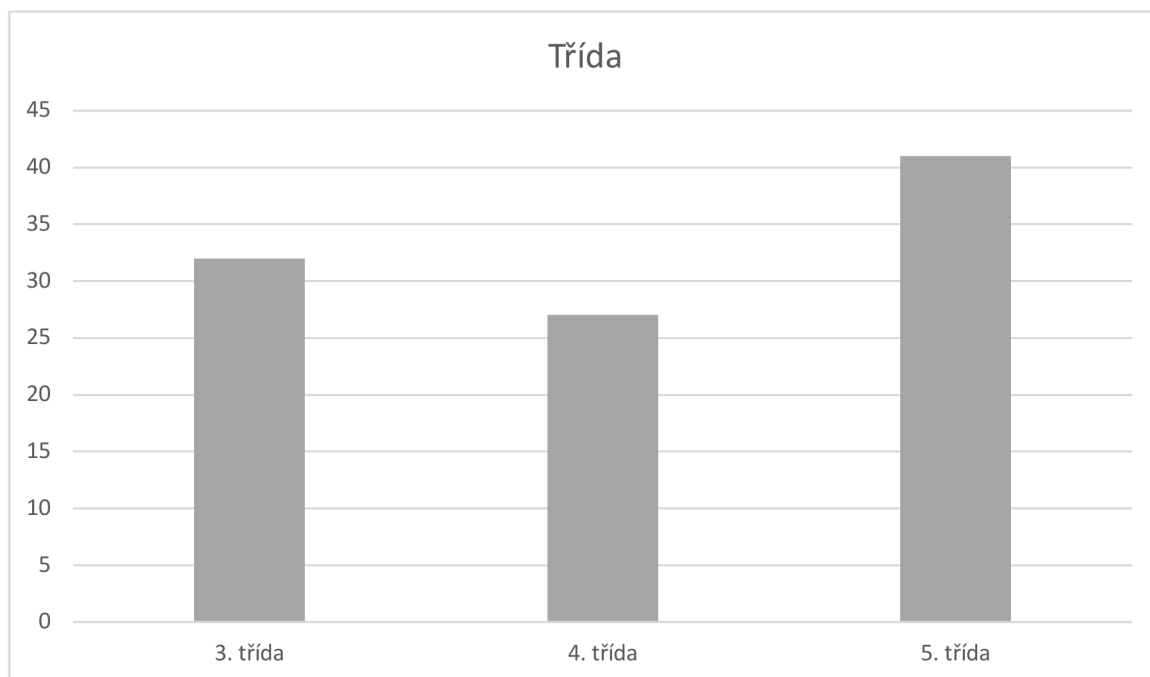

Graf č. 2 Bydliště

Zdroj: vlastní

Různorodost bydlišť žáků byla početnější, než jsem předpokládala. V dotazníkú jsem měla na výběr ze tří nejbližších vesnic (tj. Lutín, Třebčín a Slatinky), ze kterých mohli žáci nejčastěji pocházet. Další možností byla odpověď v kolonce „jiné“, do kterých žáci mohli zapsat své bydliště. V Lutíně bydlí 39 dotazovaných žáků (40,6 %), v Třebčíně 22 (22,9 %) a ve Slatinkách 12 (12,5 %). Zbylých 27 žáků (24 %) bydlí v jiné lokalitě. Mezi ostatní odpovědi patřily Luběnice, Lípy, Drahanovice, Čelechovice na Hané, Kaple, Olomouc, Náměšť na Hané, Slatinice a Prostějov.

3. Chodíš do:

Graf č. 3 Třída

Zdroj: vlastní

Počet dotazovaných žáků z jednotlivých tříd je následující: 3. třída 32 žáků (32 %), 4. třída 27 žáků (27 %), 5. třída 41 žáků (41 %). Z grafu si můžeme povšimnout, že nejpočetnější vzorek tvořili žáci z 5. tříd.

4. Navštěvuješ školní družinu?

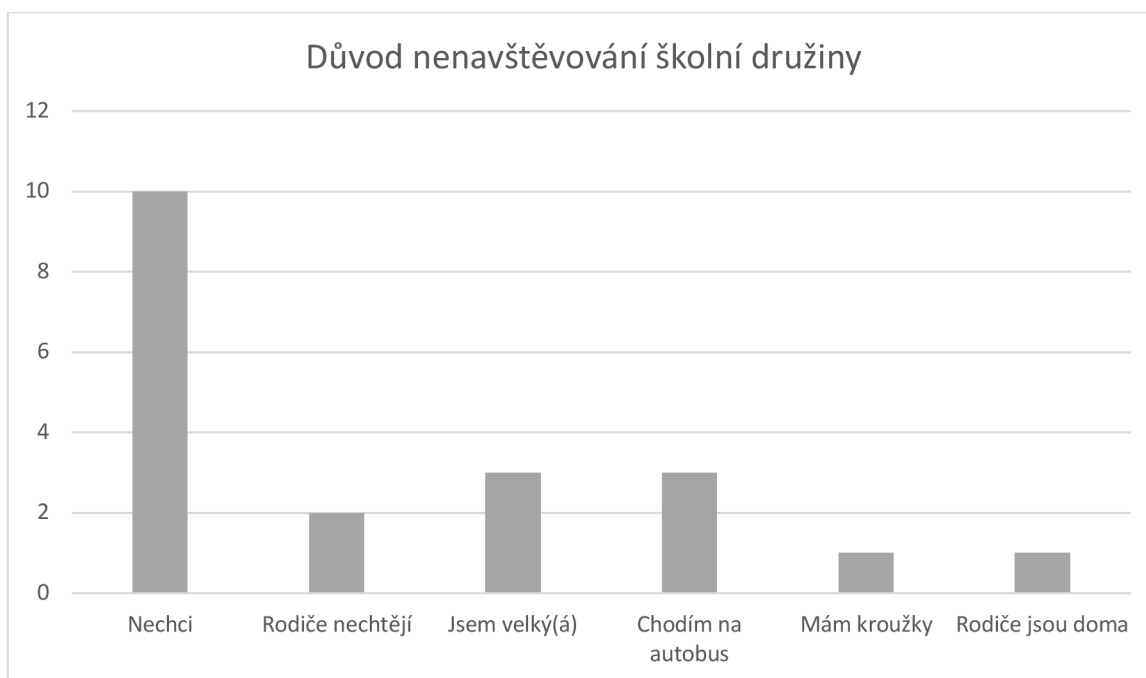

Graf č. 4 Návštěva školní družiny

Zdroj: vlastní

Na grafu můžeme vidět, že více jak polovina respondentů navštěvuje školní družinu. Přesněji 54 žáků (54 %) ji navštěvuje, 46 žáků (46 %) již ne. Z dotazníkových odpovědí jsem zaznamenala, že největší počet žáků, kteří školní družinu nenavštěvují, je z 5. tříd. Lze z toho vyvodit závěr, že s přibývajícím věkem zájem o navštěvování školní družiny klesá.

5. Pokud nechodíš, proč?

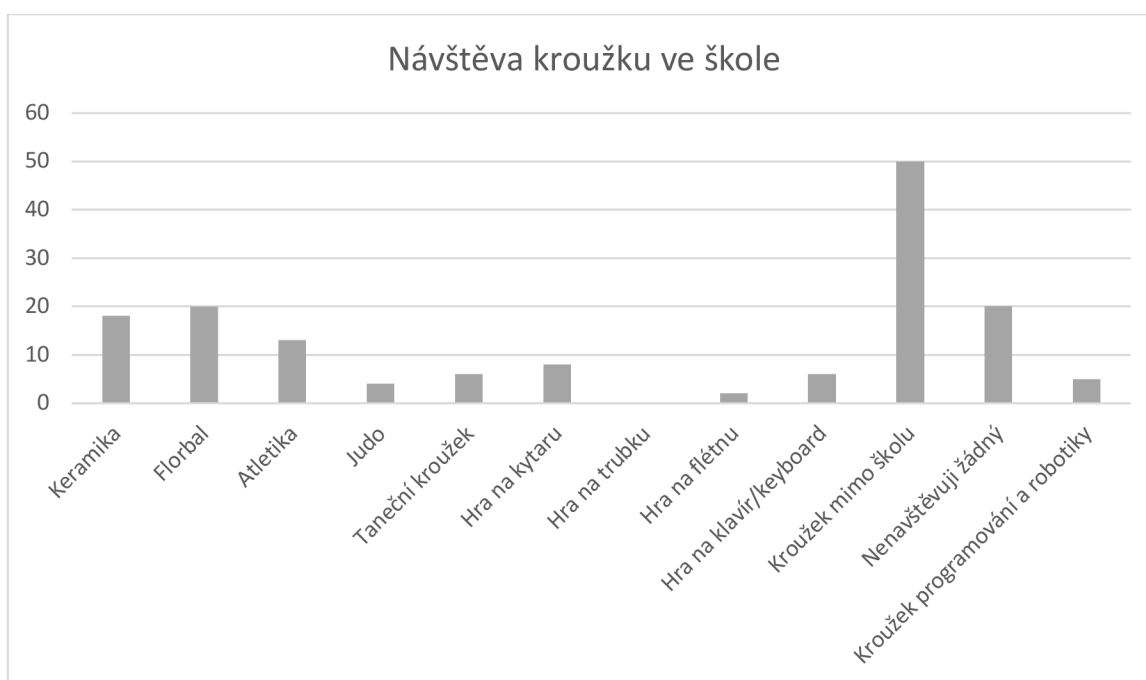

Graf č. 5 Důvod nenevštěvování školní družiny

Zdroj: vlastní

U této otázky se mi dostalo pouze 20 odpovědí z 46. Nejčastější odpověď byla, že žáci školní družinu navštěvovat nechtějí. Tuto odpověď uvedlo 10 žáků. Jak už jsem zmiňovala v předchozí otázce, odpovědi se týkaly převážně žáků 5. tříd a můžeme říci, že zájem chodit do školní družiny je minimální. Z toho 2 žáci uvedli, že to nechtějí jejich rodiče, 1 žák uvedl, že nechodí, protože má rodiče doma, 3 žáci jako důvod uvedli že už jsou velcí. Další 3 chodí na autobus. Jeden žák nechodí kvůli navštěvování kroužků.

6. Jaký kroužek navštěvuješ ve vaší škole? (můžeš označit více odpovědí)

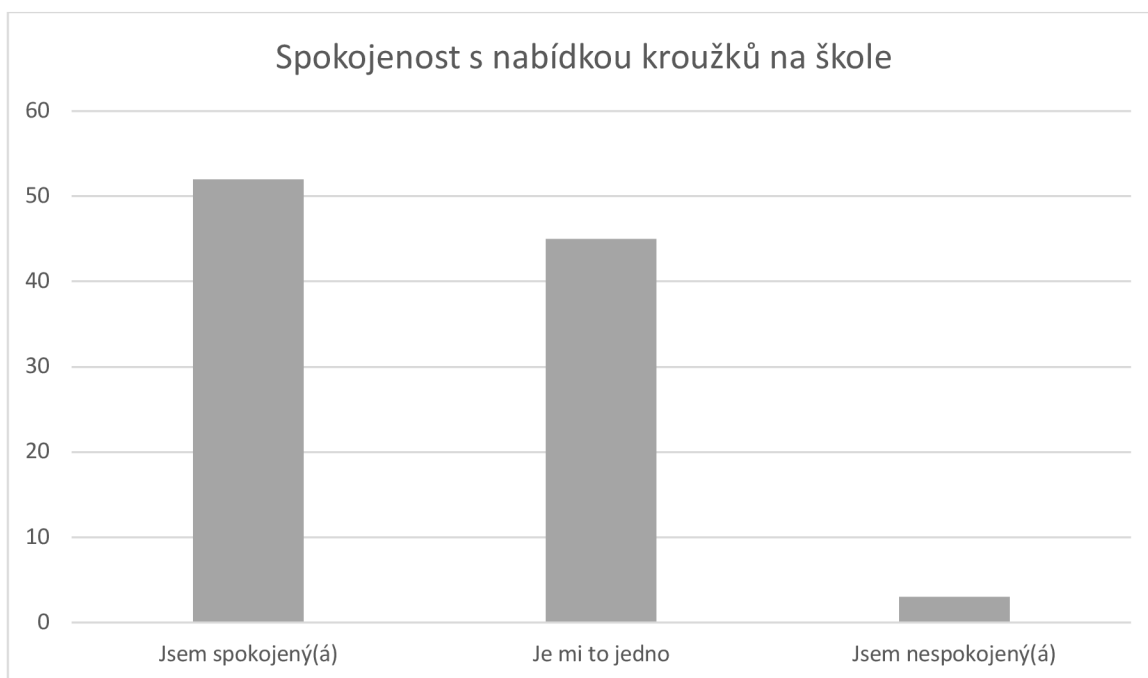

Graf č. 6 Návštěva kroužku ve škole

Zdroj: vlastní

Cílem této otázky bylo zjistit, zda žáci využívají nabídky kroužků na škole a navštěvují je, nebo jezdí na zájmové kroužky mimo školu. Jelikož u této otázky mohli žáci označit více odpovědí, tak se počet odpovědí neshoduje s počtem respondentů. Někteří žáci využívají obou možností a navštěvují kroužek jak na škole, tak i mimo ni. Podle grafu si můžeme všimnout, že největší početnost (50) má odpověď „Kroužek mimo školu“. Z výsledných odpovědí jsem dospěla k zjištění, že 30 dětí navštěvuje více jak 1 kroužek, 20 žáků nenavštěvuje kroužek žádný. Mezi nejnavštěvovanější kroužek na škole patří florbal (20), atletika (13) a keramika (18). Judo kroužek uvedli pouze 4 respondenti. Taneční kroužek (6), hra na kytaru (8), hra na klavír/keyboard (6) a hra na flétnu (2) patří mezi nejméně označované. Kroužek programování a robotiky jsem do dotazníku jako možnou odpověď nezařazovala, protože mi bylo řečeno, že je tento kroužek pro žáky 2. stupně. Ovšem někteří žáci z 5. ročníků mi do dotazníků tuto možnost dopisovali, a tak jsem tuto možnost přidala alespoň do grafu, kde je celková hodnota 5.

7. Jsi spokojený(á) s nabídkou kroužků na tvé škole?

Graf č. 7 Spokojenost s nabídkou kroužků na škole

Zdroj: vlastní

Tato otázka měla zjistit, jaká je spokojenost žáků s nabídkou kroužků na Základní škole Lutín. Spokojenost s kroužky pak může mít souvislost s tím, zda si žáci vyberou navštěvovat kroužek na škole, nebo je lepší nabídka mimo školu a vyberou si kroužek tam. Celkem 52 žáků (52 %) uvedlo, že je spokojených, 45 žákům (45 %) je to jedno a pouze 3 žáci (3 %) uvedli, že jsou nespokojeni.

8. Pokud chodíš na kroužek mimo školu, na jaký/jaké? (můžeš napsat více možností)

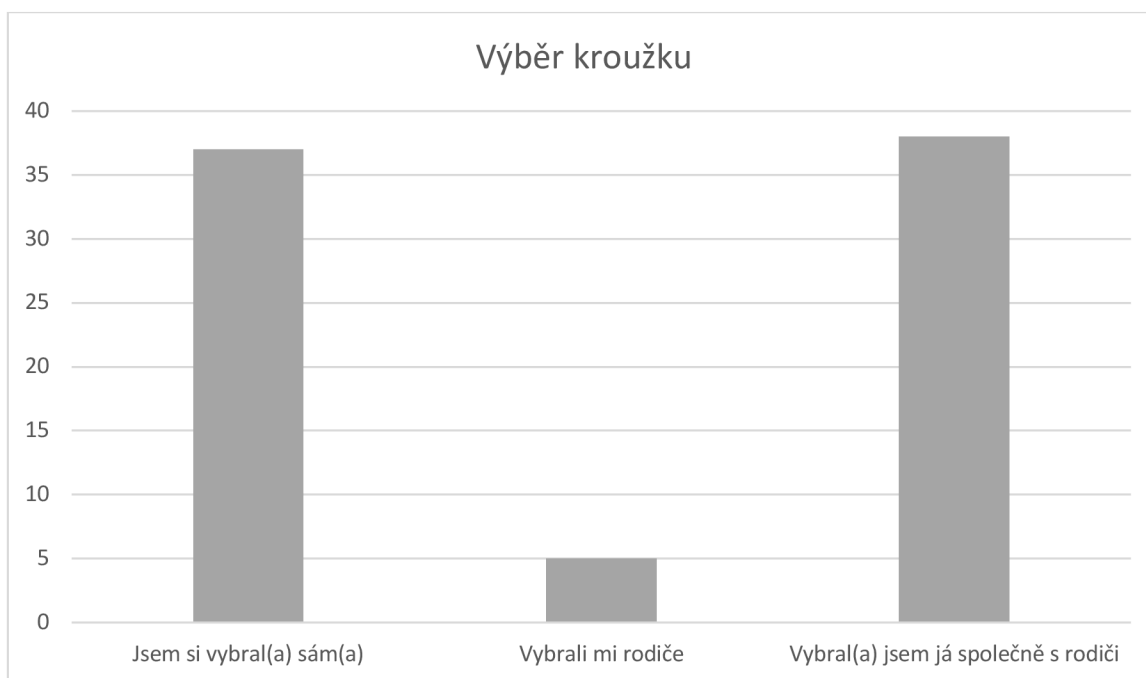

Graf č. 8 Kroužky mimo školu

Zdroj: vlastní

V případě, že by žáci navštěvovali kroužek mimo školu, cílem této otázky bylo zjistit, jaké kroužky to jsou. Četnost odpovědí u této možnosti byla poměrně vysoká, uvedlo ji 50 respondentů. Nejčastějším kroužkem byl fotbal, který uvedlo 15 žáků. Dalších 9 žáků navštěvuje různé sportovní kroužky (např. tenis, karate, florbal, gymnastika, plavání, Sokol). Kvůli početné různorodosti kroužků jsem tyto odpovědi zvlášť nerozdělovala a zahrнула jsem je do jedné kategorie. Třetí nejpočetnější odpovědí byl hasičský kroužek, kterou uvedlo 6 žáků. Pět žáků uvedlo nějaký hudební kroužek (např. klavír, klarinet, zpěv). Všechny možnosti jsem taktéž zařadila do jedné kategorie pro lepší přehlednost v grafu. Totéž jsem udělala u různých uměleckých kroužků, které uvádělo 5 žáků. Dalšími navštěvovanými kroužky jsou mažoretky (3), skaut (3), tancování (2), programování (1) nebo hanácký kroužek (1).

9. Kroužek (většinu kroužků):

Graf č. 9 Výběr kroužku

Zdroj: vlastní

Tato otázka měla zjistit, jak velký vliv mají rodiče na to, jaký kroužek dítě navštěvuje. Je totiž běžné, že se v mnoha případech můžeme setkat s tím, že děti navštěvují pouze kroužky, jaké jim vyberou rodiče, a nemají na to žádný vliv. Z grafů však můžeme vidět, že děti, které nějaký kroužek navštěvují, se podílejí na výběru v 38 případech, což činí 47,5 % z 80 dotazovaných. U 37 (46,3 %) žáků jsme zaznamenali odpověď, že si vybrali kroužek úplně sami. V pouhých 5 případech (6,3 %) žákům kroužek vybrali rodiče.

10. Proč kroužek navštěvuješ?

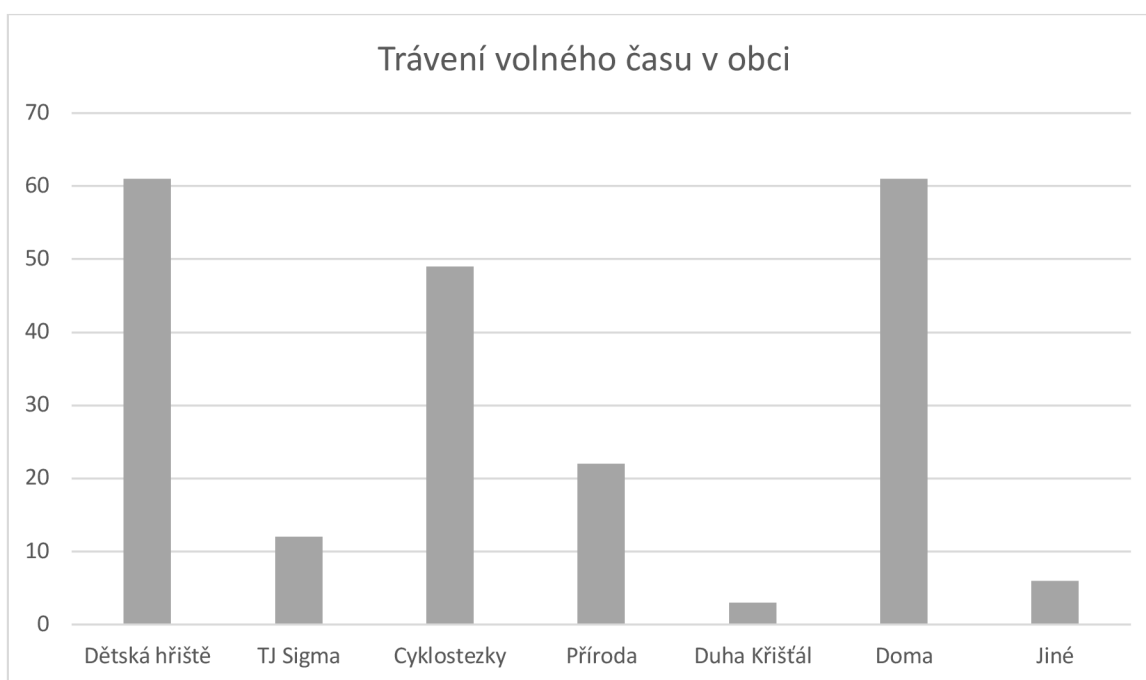

Graf č. 10 Důvod navštěvování kroužku

Zdroj: vlastní

Pomocí této otázky jsme mohli zjistit, jaký je hlavní důvod, kvůli kterému děti kroužky navštěvují. Z grafu vyplývá, že z 80 respondentů, kteří nějaký kroužek navštěvují, 62 žáků (77,5 %) kroužek navštěvuje, protože to sami chtějí a vybraná zájmová činnost je baví. Dále 13 žáků (16,3 %) uvedlo, že do kroužku chodí kvůli kamarádům. V 5 případech (6,3 %) žáci kroužek navštěvují, protože to chtějí jejich rodiče.

11. Kde trávíš svůj volný čas v tvé obci? (můžeš označit více odpovědí)

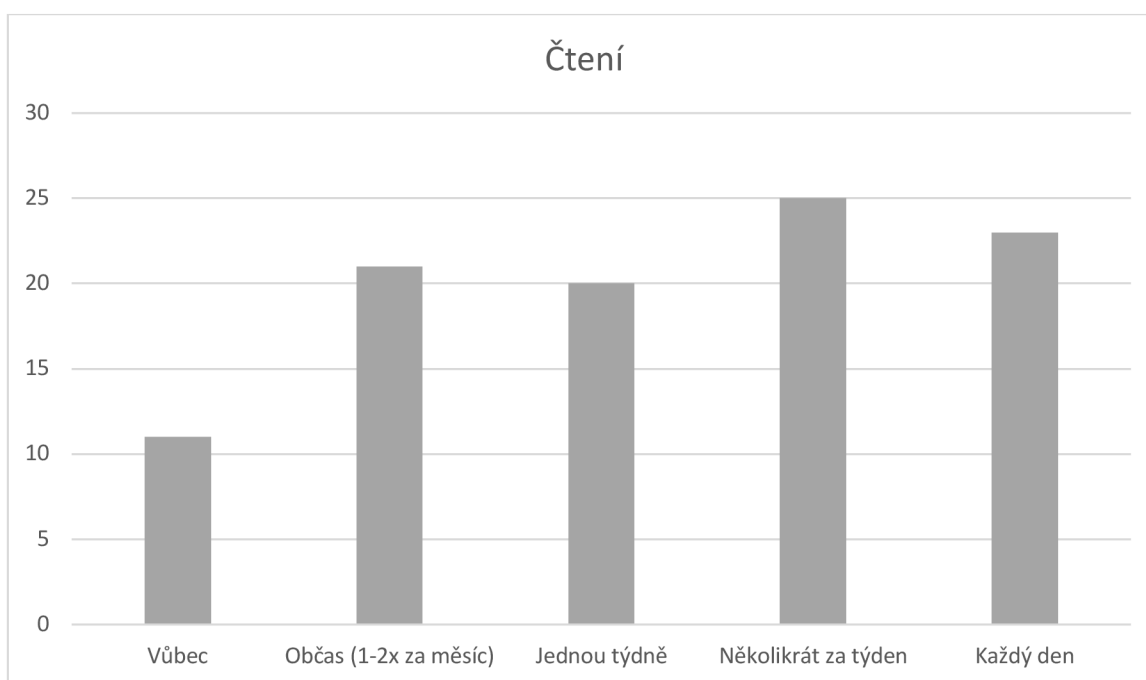

Graf č. 11 Trávení volného času v obci

Zdroj: vlastní

Volný čas dětí nemusí trávit pouze v zájmových kroužcích, a tak cílem této otázky bylo zjistit, kde tráví svůj volný čas v jejich obci. Jelikož u této otázky mohli žáci označit více odpovědí, tak se opět počet odpovědí neshoduje s počtem respondentů. Můžeme si z grafu všimnout, že mezi nejčastější odpovědi na otázku patří „Dětská hřiště“ a „Doma“, které mají obě označenou hodnotu ve výši 61. Třetí nejvíce početnou odpovědí byla možnost „Cyklostezky“ s hodnotou 49. Dále pak „Příroda“ (22), areál TJ Sigma v Lutíně (12). Duha Křišťál měla nejmenší četnost a to 3. Mimo nabízené možnosti 6 respondentů uvedlo jiné odpovědi do kolonky „jiné“. Objevovaly se odpovědi typu: na zahradě, venku, u babičky apod.

12. Jak často čteš?

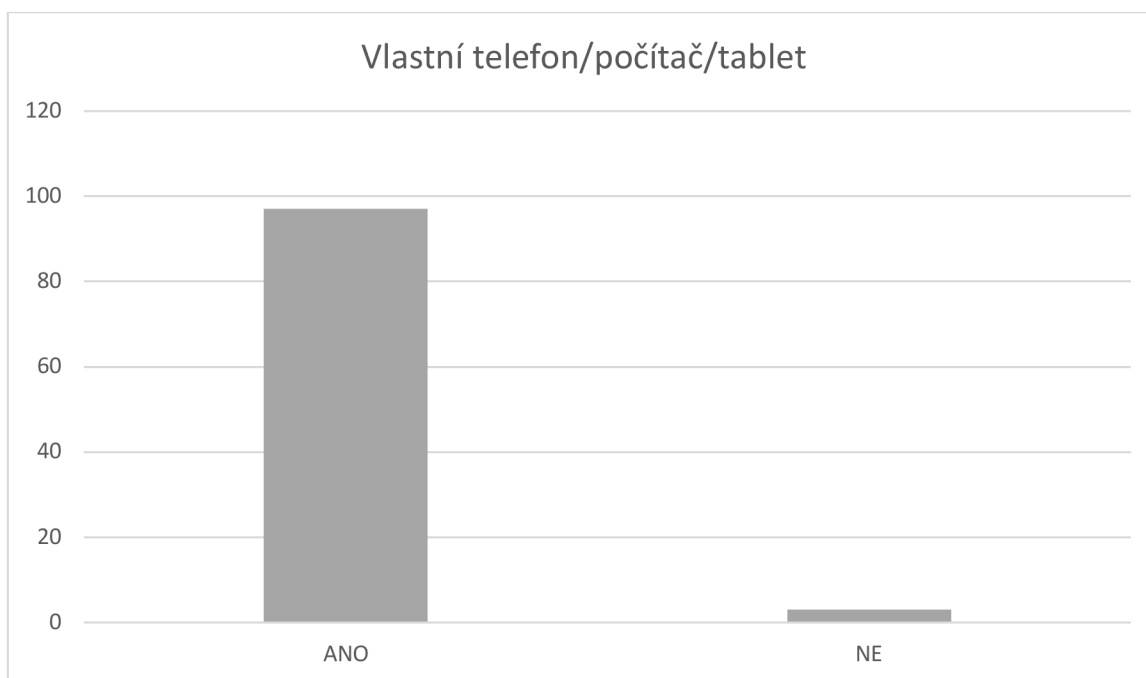

Graf č. 12 Čtení

Zdroj: vlastní

Čtení patří mezi činnost, která se pomalu, ruku v ruce s výskytem moderních technologií, vytrácí z volnočasových činností dětí. Chtěla jsem pomocí této otázky tedy zjistit, jak to mají se čtením děti 3. – 5. tříd na Základní škole v Lutíně. Z výsledků jsem byla opravdu mile překvapena a zjištění, že pouze 11 žáků (11 %) uvedlo, že nečte vůbec, nebylo špatné. Z grafu si můžeme všimnout, že 21 žáků (21 %) čte občas, a to jednou až dvakrát do měsíce. Dále 20 žáků (20 %) uvedlo, že čte aspoň jednou týdně, 25 (25 %) jich uvedlo čtení několikrát za týden. Poslední možnou odpovědí bylo čtení každý den, kterou vybralo 23 (23 %) žáků.

13. Máš svůj telefon/počítač/tablet?

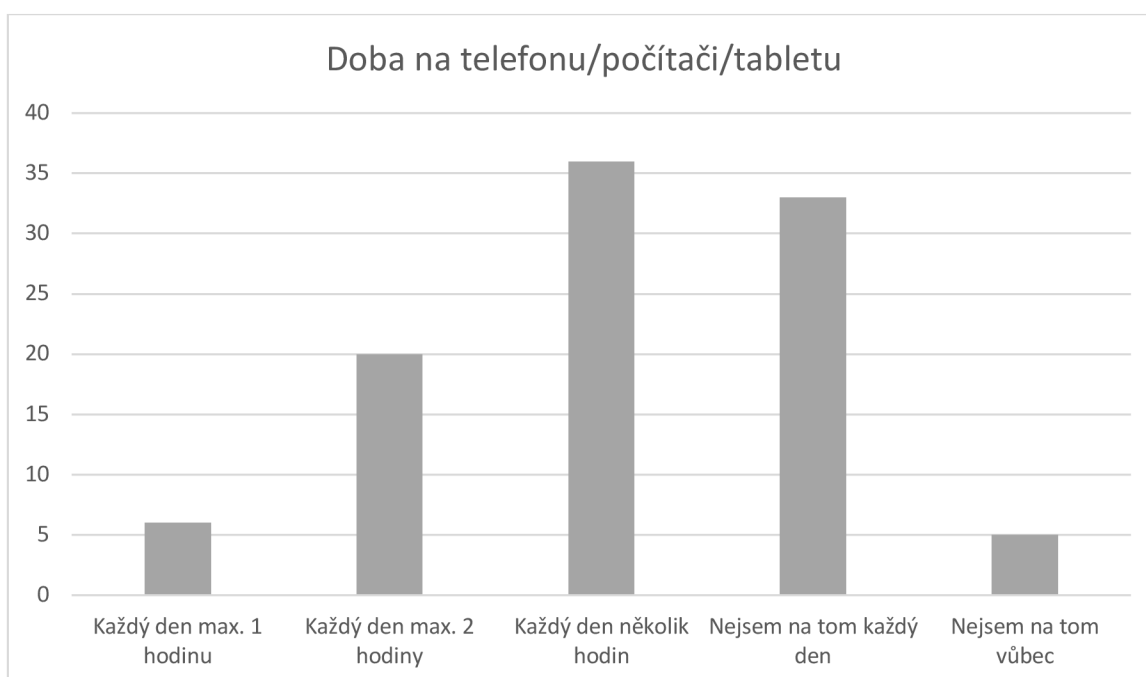

Graf č. 13 Vlastní telefon/počítač/tablet

Zdroj: vlastní

V návaznosti na předchozí otázku bylo cílem této otázky zjistit, jestli dotazovaní respondenti mají své vlastní komunikační zařízení (telefon/počítač/tablet). Výsledky této otázky mě vůbec nepřekvapily. Z grafu můžeme vidět, že 97 dotazovaných žáků, což činí 97 %, uvedlo odpověď „ano“ a má své vlastní chytré zařízení. Pouze 3 žáci (3 %) uvedli odpověď „ne“.

14. Kolik času trávíš na telefonu/počítači/tabletu?

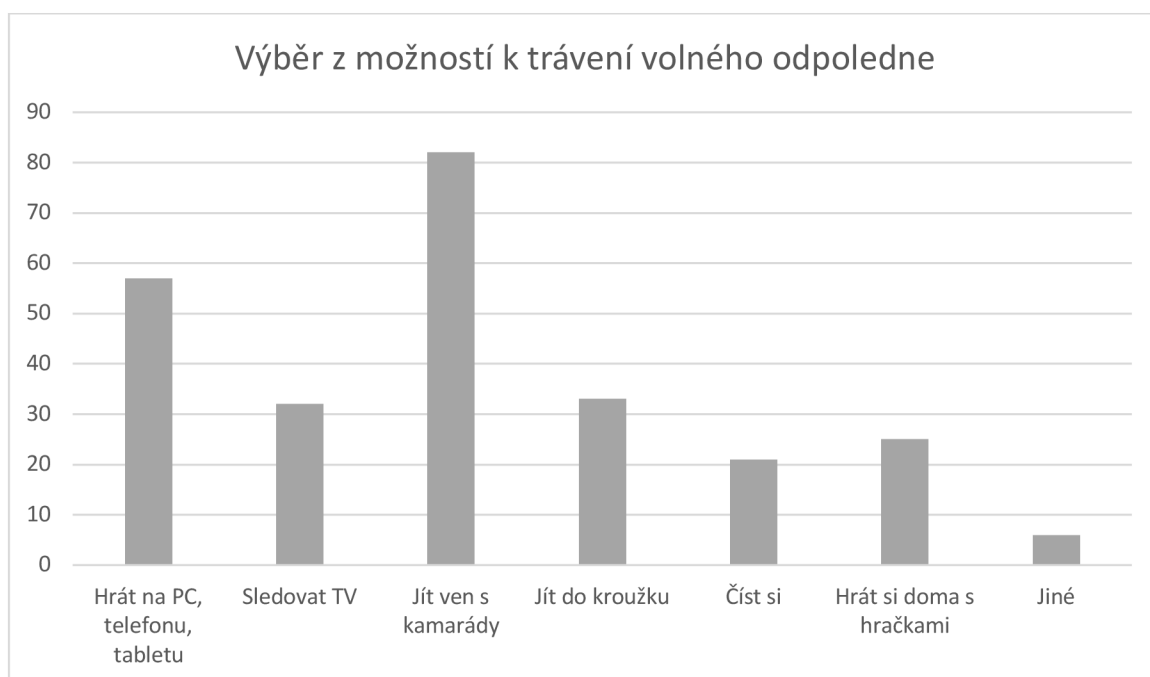

Graf č. 14 Doba na telefonu/počítači, tabletu

Zdroj: vlastní

S vlastněním nějakého typu komunikačního zařízení souvisí také doba, kterou na něm děti tráví. Tato otázka měla tedy za cíl zjistit, jak často a jak dlouho děti na těchto zařízeních tráví čas. Na grafu můžeme vidět, že 36 žáků (36 %) tráví na telefonu/tabletu/počítači několik hodin každý den, 20 žáků (20 %) každý den maximálně 2 hodiny, 6 žáků (6 %) každý den maximálně 1 hodinu. Celkem 33 žáků (33 %) uvedlo, že na těchto zařízeních nejsou každý den, což bylo potěšující zjištění. U 5 žáků (5 %) jsme zjistili, že na nich nejsou vůbec.

**15. Co by sis vybral(a) z následujících možností k trávení tvého volného odpoledne?
(Můžeš vybrat nejvýše 3 možnosti)**

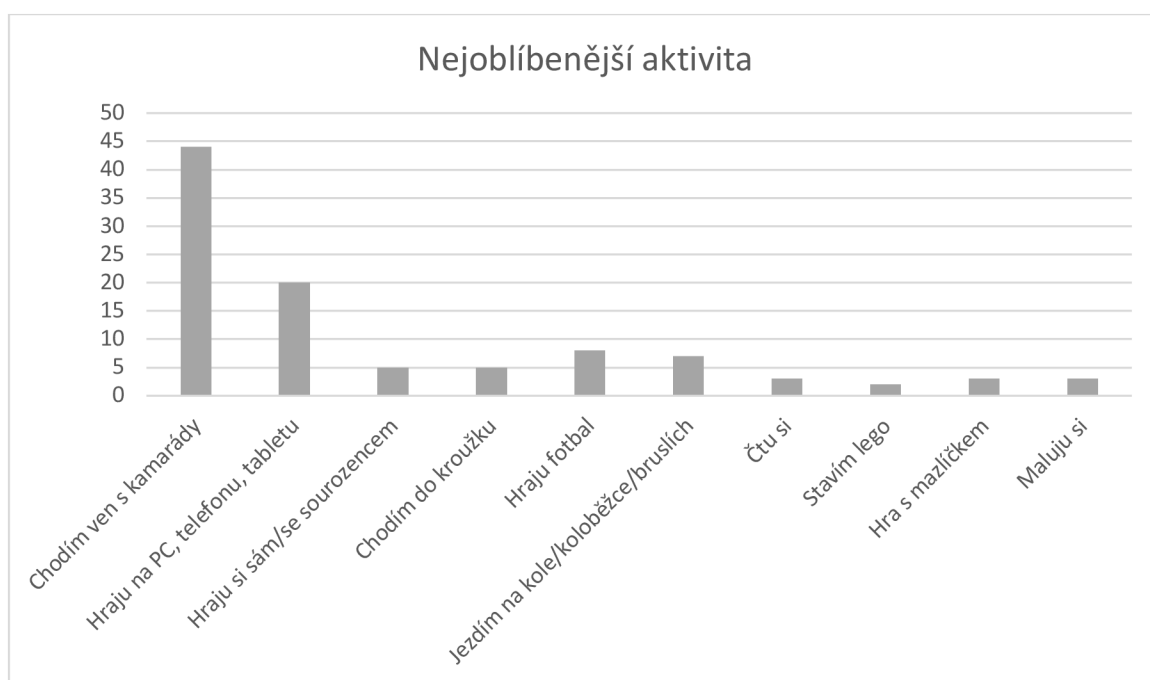

Graf č. 15 Výběr z možností k trávení volného odpoledne

Zdroj: vlastní

Z následující otázky bychom měli nejlépe vidět, které činnosti by si děti z nabídky vybraly k trávení svého volného odpoledne. U této otázky si mohli žáci vybrat nejvýše 3 odpovědi, a tak se ani zde počet odpovědí neshoduje s počtem respondentů. Mezi nejčastěji označované odpovědi patří „Jít ven s kamarády“ s hodnotou 82, „Hrát na PC, telefonu, tabletu“ s hodnotou 57 a „Jít do kroužku“ s hodnotou 33. Dále pak „Sledovat TV“ (32), „Hrát si doma s hračkami“ (25) a „Číst si“ (21). V 6 případech se jednalo také o jiné možnosti, které žáci mohli napsat do kolonky „Jiné“.

16. Napiš, co děláš nejraději?

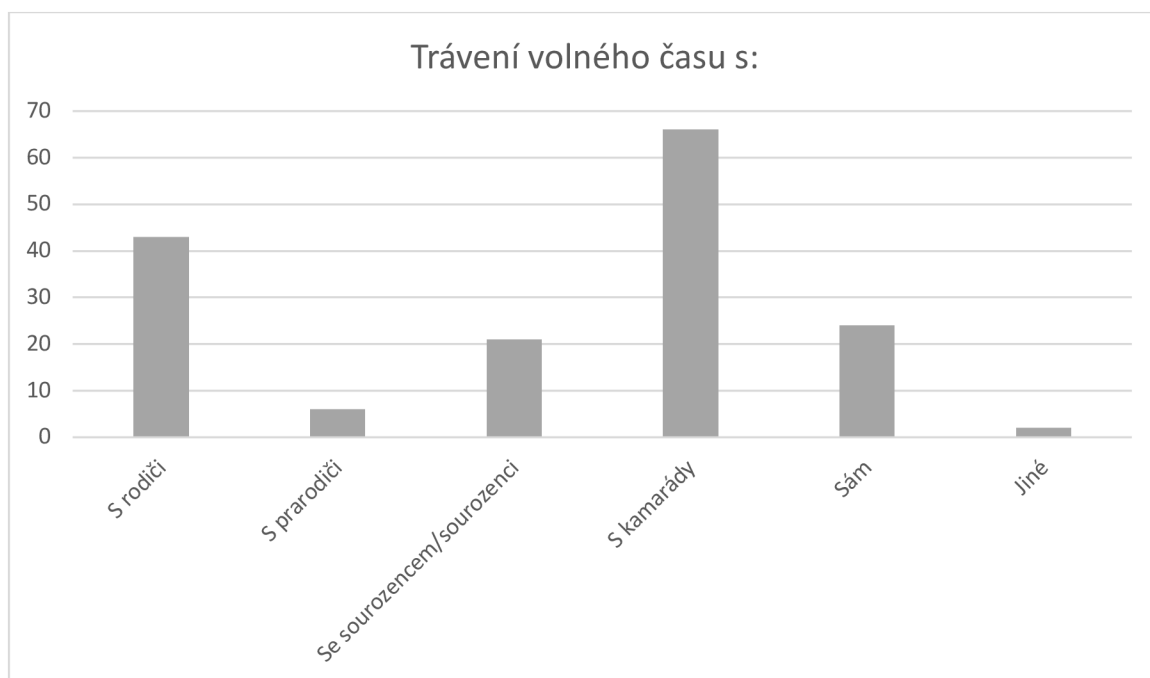

Graf č. 16 Nejoblíbenější aktivita

Zdroj: vlastní

Jak si můžeme z grafu povšimnout, mezi nejoblíbenější aktivity dětí patří chození ven s kamarády, kterou uvedlo 44 dotazovaných žáků, což činí 44 % ze všech dotazovaných. Druhé místo zaujímá činnost, kterou je hraní na PC, telefonu nebo tabletu, uvedená 20 žáky (20 %). Mezi další, již méně opakované, odpovědi patří: hraní fotbalu 8 žáků (8 %), jízda na kole/koloběžce/bruslích 7 žáků (7 %), hraní si sám/se sourozencem 5 žáků (5 %), chození do kroužku 5 žáků (5 %). Nejméně uváděné odpovědi byly: čtení 3 žáci (3 %), malování 3 žáci (3 %), hra s mazlíčkem 3 žáci (3 %) a poslední stavění lega 2 žáci (2 %).

17. S kým trávíš svůj volný čas nejraději?

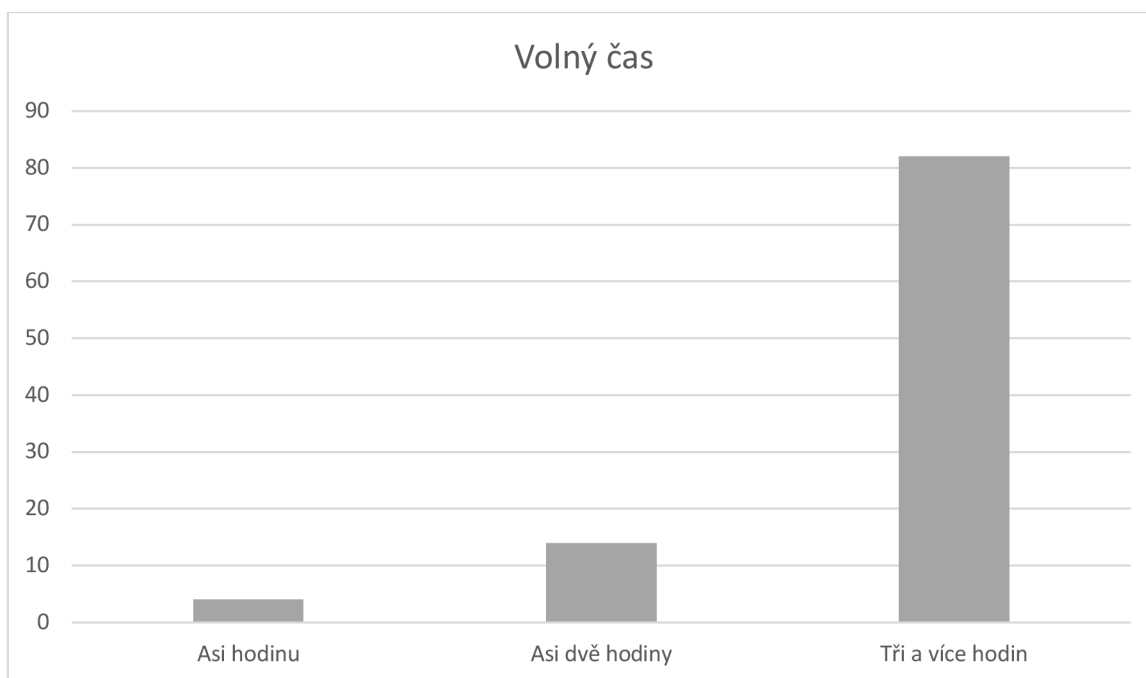

Graf č. 17 Trávení volného času s:

Zdroj: vlastní

Stejně jako je důležité volný čas smysluplně trávit, tak je taky důležité, s kým volný čas trávíme. Ve většině případů mi děti zaznačily více odpovědí, tudíž počet odpovědí opět přesně nesedí s počtem respondentů, ovšem to ničemu nevádí. Jak můžeme z grafu vidět, trávení volného času s kamarády má nejvyšší hodnotu (66). Mezi další nejvíce označované odpovědi patří trávení volného času „S rodiči“ (43) a „Sám“ (24). Nejméně označenou odpovědí byla odpověď „S prarodiči“, která má hodnotu 6. Dvě odpovědi byly mimo uvedené možnosti a v nich žáci uvedli, že svůj volný čas rádi tráví se všemi z uvedených možností.

18. Kolik volného času každý den máš, kdy si můžeš dělat co chceš?

Graf č. 18 Volný čas

Zdroj: vlastní

Ve volném čase je také důležitá spontánnost, kdy si děti mohou dělat co chtějí podle libosti, aniž by měly předem stanovený program. Cílem této otázky bylo zjistit, jak dlouhá je doba, kdy tuto možnost mají. Celkem 82 dotazovaných žáků (82 %) k tomu má volný čas tři a více hodin, 14 žáků (14 %) jen asi dvě hodiny a 4 žáci (4 %) asi hodinu.

6.6 Shrnutí průzkumu a diskuze

V této kapitole shrneme a zhodnotíme výsledky průzkumu a následně je porovnáme s nejdůležitějšími výsledky jiných průzkumů uvedených v kapitole 6.1.

Jedním z prvních dílčích cílů bylo zjistit, jaký kroužek je nejvíce navštěvován dotázanými žáky 3. – 5. ročníků na půdě Základní školy Lutín. Zde jsme z výsledků otázky č. 6 zjistili, že nejnavštěvovanějším kroužkem na škole je florbal, který mezi své odpovědi uvedlo 20 respondentů. Druhý nejnavštěvovanější kroužek je atletika, třetí keramika. Tato otázka byla do průzkumu zařazena, aby zjistila, zda žáci základní školy využívají nabídky zájmových kroužků na základní škole k trávení svého volného času a který z nich je nejnavštěvovanější. Protože 50 žáků navštěvuje kroužek mimo školu nebo využívá obou možností a 20 žáků nenavštěvuje kroužek žádný, navštěvovanost kroužků na škole nebyla až tak vysoká.

Toto zjištění nám pomohlo naplnit třetí dílčí cíl, který měl zjistit, zda žáci navštěvují zájmové kroužky mimo školu, což se potvrdilo v 50 případech. Většinou se jednalo o fotbalový kroužek a jiné sportovně nebo umělecky zaměřené kroužky, které škola ve své nabídce nemá. I přesto, že polovina dotazovaných navštěvuje kroužky mimo školu, výsledky otázky č. 7 ukazují, že z 97 % jsou žáci s nabídkou kroužků na základní škole spokojeni, nebo jim je jedno. Tímto také můžeme považovat druhý dílčí cíl za naplněný.

Obsahem čtvrtého dílčího cíle jsme chtěli zjistit, co má vliv na výběr zájmových kroužků u dotázaných žáků. Z výsledků otázky č. 9 jsme zjistili, že v 75 případech si žáci kroužek vybrali společně s rodiči nebo úplně sami, což je potěšitelné, protože pokud je dítě do kroužků nuceno, může docházet k tomu, že do kroužku bude chodit s nechutí, což by mohlo mít vliv na rozvoj volných i charakterových vlastností.

Protože děti mohou svůj volný čas trávit také neorganizovaně, naplněním pátého dílčího cíle jsme chtěli zjistit, jaké aktivity dotazovaní žáci dělají ve volném čase nejraději. Výsledky otázky č. 16 nám pomohly zjistit, že nejoblíbenější aktivitou je chození ven s kamarády, což bylo očekávatelné, protože v tomto věku kamarádi nabývají na důležitosti. S tímto zjištěním máme naplněný šestý dílčí cíl, jehož obsahem jsme chtěli zjistit, s kým svůj volný čas dotazované děti nejraději tráví. Jelikož se děti v období mladšího školního věku pomalu odpoutávají od rodičů a významnou roli začínají mít vrstevníci, výsledky otázky č. 17 to potvrdily a můžeme vidět, že v 66 případech žáci tráví svůj volný čas nejraději s kamarády. Trávení volného času s prarodiči mělo nejmenší hodnotu, což můžeme přisuzovat mezigeneračním rozdílům nebo také tomu, že prarodiče v dnešní době, kdy převažující formou rodiny je rodina nukleární, nejsou dětem tak blízcí.

Sedmým dílčím cílem bylo zjistit, kolik času žáci tráví na komunikačních zařízeních. Z výsledků otázky č. 14 jsme zjistili, že 36 % žáků tráví na komunikačních zařízeních každý den několik hodin, 20 % každý den max. 2 hodiny, 33 % žáků však uvedlo, že na nich není každý den, což bylo potěšující zjištění. Internet v dnešní době celkem zásadně zasahuje do životů dětí a může to mít negativní vliv na jejich vývoj a smysluplné využití volného času, z toho důvodu byla tato otázka zařazena do výzkumných otázek.

Z průzkumu Nikoly Karatsiolisové (2020) bylo zjištěno, že nejnavštěvovanějšími kroužky na základních školách, jsou kroužky sportovní. Z jejich 80 respondentů tak uvedlo celkově

54 žáků. V porovnání s mým průzkumem bychom se mohli shodnout, že aktivní vyžití je pro děti významné, a tak se sportovní kroužky i v mých výsledcích řadí mezi nejvíce navštěvované. V průzkumu Ireny Hrošové (2017) bylo zjištěno, že 11 % žáků se věnuje hře na počítači/tabletu/mobilu každý den několik hodin. V porovnání s mým průzkumem můžeme vidět značný rozdíl, a to o 25 %. Tento rozdíl může být ovlivněn v rozdílném počtu našich respondentů, ale i tak si myslím, že to má co do činění s narůstajícím používáním komunikačních zařízení již od útlého věku dětí. Denisa Nečesánková (2020) došla ke zjištění, že nejoblíbenější činností ve volném čase byl pobyt venku s kamarády, k čemuž jsem dospěla i já ve svém průzkumu. Na výběru zájmových kroužků se ve většině případů podíleli žáci a takového zjištění jsem dosáhla i já.

Závěr

Volný čas je velmi důležitou součástí života každého z nás, a hlavně v dětství je důležité ho smysluplně naplňovat. V bakalářské práci jsem se zabývala právě tímto tématem a mým hlavním cílem bylo zjistit, jak volný čas tráví žáci 1. stupně Základní školy Lutín.

V teoretické části práce jsem se zabývala dítětem mladšího školního věku z hlediska vývojové psychologie a také základními pojmy, které s volným časem a volnočasovými aktivitami souvisejí. Byly popsány funkce volného času, vztah výchovy a volného času, ale také přirozená prostředí, která způsob a výběr volnočasových aktivit ovlivňují. Teoretická část charakterizuje rovněž základní instituce poskytující volnočasové aktivity a také možnosti, kde a jak se dá trávit volný čas v obci Lutín.

Praktická část obsahovala průzkumné šetření, ve kterém jsem nejprve zhodnotila stav dané zkoumané problematiky a představila tři podobné průzkumy. Dále byly uvedeny dílčí cíle a metoda průzkumu, pomocí které mohly být cíle naplněny. Zjištěná data jsem poté znázornila pomocí grafů a vyhodnotila. Šetření bylo zaměřeno na žáky 3. – 5. ročníků a probíhalo na Základní škole Lutín prostřednictvím kvantitativně orientovaného výzkumu s použitím dotazníku vlastní konstrukce, průzkumu se zúčastnilo 100 respondentů. Ze získaných výsledků jsem zjistila, že i přes to, že děti a jejich volný čas je poznamenán moderními technologiemi, tak 80 % dotazovaných žáků navštěvuje organizovanou zájmovou činnost, nebo svůj volný čas tráví aktivně a smysluplně ve společnosti kamarádů, s rodinou, čtením atd. Rodina je nejdůležitějším faktorem, který dítě učí orientovat a zacházet s volným časem. Získané výsledky ukázaly, že si ve většině případů děti zájmové činnosti vybírají samy nebo společně s rodiči a návštěva kroužků tak vychází z jejich vlastní iniciativy, což můžeme považovat za opravdu přínosné z hlediska jejich vývoje.

Předložená práce přinesla zajímavé výsledky a podává aktuální informace o volnočasové činnosti dětí, které by mohly sloužit pro další průzkumné práce.

Seznam použité literatury

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4248-9.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, ISBN 80-7066-534-3.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-262-0030-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5.

KNOTOVÁ, Dana a kol. *Úvod do sociální pedagogiky: Studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Gratex, 2014, ISBN 978-80-210-7078-3.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004, ISBN 80-223-1930-9.

KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.

MAREŠ, Jiří, PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-772-8.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PLEVOVÁ, Irena. *Kapitoly z vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, ISBN 80-244-1412-0.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál, 2021, ISBN 978-80-262-1783-1.

SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, BINAROVÁ, Ivana, HOLÁSKOVÁ, Kamila, PETROVÁ, Alena, PLEVOVÁ, Irena, PUGNEROVÁ, Michaela. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, ISBN 978-80-244-2141-4.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Vývojová psychologie pro studenty učitelství*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity J.E. Purkyně, 1998, ISBN 80-7044-207-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, ISBN 80-86384-00-4.

VYHNÁLKOVÁ, Pavla. *Základy pedagogiky volného času*. Olomouc: Gevak, 2013, ISBN 978-80-86768-73-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

O nás. *DUHA sdružení dětí a mládeže pro volný čas, přírodu a recesi* [online]. [cit. 2022-03-29]. Dostupné z: <http://www.duha.cz>

O nás... *Duha Křišťál Lutín* [online]. [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.duha-kristal.cz/o-nas/>

Ochrana dítěte v online prostředí. *INTERNETEM BEZPEČNĚ* [online]. [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rodice/ochrana-ditete-online-prostredi/>

PROGRAM ROZVOJE OBCE LUTÍN na období 2016-2022. *OBEC LUTÍN části Lutín a Třebčín* [online]. 2016 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: https://www.lutin.cz/informace/2016/plan_rozvoje_obce/program_rozvoje_obce.pdf

Další zdroje

NEČESÁNKOVÁ, Denisa. *Trávení volného času žáků prvního stupně základní školy v obci Městečko Trnávka*. Bakalářská práce. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: https://theses.cz/id/a0h4i7/Necesankova_bakalarska_prace.pdf

KARATSIOLISOVÁ, Nikola. *Volnočasové aktivity dětí na prvním stupni základních škol*. Bakalářská práce. [online]. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2017 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/60903/V_32617_Pb.pdf?sequence=3

HROŠOVÁ, Irena. *Volnočasové aktivity žáků I. stupně a výchovně-vzdělávací činnost pedagoga na vesnických školách*. Bakalářská práce. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/kmfpl/Bakalarska_prace_Irena_Hrosova_uc0_111114.pdf

Seznam grafů

- Graf č. 1: Pohlaví
- Graf č. 2: Bydliště
- Graf č. 3: Třída
- Graf č. 4: Návštěva školní družiny
- Graf č. 5: Důvod nenavštěvování školní družiny
- Graf č. 6: Návštěva kroužku ve škole
- Graf č. 7: Spokojenost s nabídkou kroužků na škole
- Graf č. 8: Kroužky mimo školu
- Graf č. 9: Výběr kroužku
- Graf č. 10: Důvod navštěvování kroužku
- Graf č. 11: Trávení volného času v obci
- Graf č. 12: Čtení
- Graf č. 13: Vlastní telefon/počítač/tablet
- Graf č. 14: Doba na telefonu/počítači/tabletu
- Graf č. 15: Výběr z možností k trávení volného času
- Graf č. 16: Nejoblíbenější aktivita
- Graf č. 17: Trávení volného času s:
- Graf č. 18: Volný čas

Seznam příloh

Příloha č.1: Dotazník – Volný čas

Zdravím Tě,

jmenuji se Tereza Antlová a studuji Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci a chtěla bych Tě poprosit, abys mi pravdivě vyplnil(a) dotazník, jehož odpovědi potřebuji k mojí bakalářské práci. Na dotazník se nemusíš podepisovat. Týká se trávení Tvého volného času. Děkuji.

1. **Jsem** a) dívka b) chlapec

2. **Bydlíš v:**

a) Lutín

b) Třebčín

c) Slatinky

d) jinde.....

3. **Chodíš do**

a) 3. třídy

b) 4. třídy

c) 5. třídy

4. **Navštěvuješ školní družinu?**

a) ANO

b) NE

5. **Pokud nechodíš, proč?**

.....

6. **Jaký kroužek navštěvuješ ve vaší škole? (můžeš označit více možností)**

a) keramika

b) sportovní:

- florbal
- judo
- atletika

- taneční kroužek

c) hudební:

- hra na kytaru
- hra na trubku
- hra na flétnu
- hra na klavír/keyboard

d) chodím na kroužek mimo školu (do města)

e) nenavštěvuji žádný

7. **Jsi spokojený(á) s nabídkou kroužků na tvé škole?**

- a) jsem spokojený(á)
- b) jsem nespokojený(á)
- c) je mi to jedno

8. **Pokud chodíš na kroužek mimo školu, na jaký? (můžeš napsat více možností)**

.....

.....

.....

9. **Kroužek (většinu kroužků)**

- a) jsem si vybral(a) sám(a)
- b) vybrali mi rodiče
- c) vybral(a) jsem já společně s rodiči

10. **Proč kroužek navštěvuješ?**

- a) chtějí to rodiče
- b) kvůli kamarádům
- c) chci to sám(a), baví mě to

11. **Kde trávíš svůj volný čas v tvé obci? (Můžeš vybrat více možností)**

- a) hřiště – houpačky, prolézačky, sportovní hřiště, rampy
- b) TJ Sigma – chodím na fotbal,..
- c) Duha Křišťál

- d) cyklostezka – jízda na kole, koloběžce, atd.
- e) příroda – les, park
- f) doma
- g) jinde

12. **Jak často čteš?**

- a) vůbec
- b) občas (1-2 x za měsíc)
- c) jednou týdně
- d) několikrát za týden
- e) každý den

13. **Máš svůj telefon/počítač/tablet?**

- a) ano
- b) ne

14. **Kolik času trávíš na telefonu/počítači/tabletu?**

- a) každý den max. 1 hodinu
- b) každý den max. 2 hodiny
- c) každý den několik hodin
- d) nejsem na tom každý den
- e) nejsem na něm vůbec

15. **Co by sis vybral(a) z následujících možností k trávení tvého volného odpoledne?**

(Můžeš vybrat nejvýše 3 možnosti)

- a) hrát na PC, telefonu, tabletu
- b) sledovat televizi
- c) jít ven s kamarády
- d) jít do kroužku
- e) číst si
- f) hrát si doma s hračkami
- g) jiná možnost.....

16. **Napiš, co děláš nejraději?**

.....
.....

17. **S kým trávíš svůj volný čas nejraději?**

- a) s rodiči
- b) s prarodiči
- c) se sourozencem
- d) s kamarády
- e) sám/sama
- f) jiné:

18. **Kolik volného času každý den máš, kdy si můžeš dělat co chceš?**

- a) asi hodinu
- b) asi dvě hodiny
- c) tři a více hodin

Anotace

Jméno a příjmení:	Tereza Antlová
Katedra:	KPG – Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Trávení volného času žáků 1. stupně Základní školy Lutín
Název v angličtině:	Spending free time of pupils of the 1st grade of the Lutín Primary School
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zaměřuje na trávení volného času žáků 1. stupně Základní školy Lutín. Teoretická část obsahuje kapitoly zaměřené na dítě mladšího školního věku a jeho vývoj, volný čas, jeho funkce a obsah. Dále kapitolu o přirozených prostředích, které volný čas dětí ovlivňují a kapitolu o institucích, které dětem poskytují možnosti ke správnému trávení volného času. V poslední kapitole teoretické části se zaměřujeme přímo na možnosti trávení volného času v obci Lutín.</p> <p>Praktická část popisuje průběh a výsledky průzkumného šetření, jehož hlavním cílem bylo zjistit, jak žáci 1. stupně Základní školy Lutín tráví svůj volný čas.</p>
Klíčová slova:	volný čas, funkce volného času, obsah volného času, dítě, mladší školní věk, základní škola, zařízení pro volný čas, Lutín
Anotace v angličtině:	The present bachelor's thesis deals with free time of the Lutín Primary School 1st-graders. The theoretical part contains chapters focusing on younger school-kids, their development in relation to their free time, its functions, contents and activities. In further contains a chapter on natural environments that affect children's free time and a chapter dealing with institutions that offer children options to spend

	<p>their free time beneficially. The last chapter of the theoretical part deals with the options of spending free time that are available to children in village Lutín.</p> <p>The practical part hereof describes the course and outcome of a survey aimed at finding out, how the Lutín Primary School 1st-graders spend their free time.</p>
Klíčová slova v angličtině:	free time, free time function, free time activities, child, younger school age, primary school, free time facilities, Lutín
Přílohy vázané v práci:	Příloha č.1: Dotazník - Volný čas
Rozsah práce:	57 stran
Jazyk práce:	Čeština